

Udgives af:
Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi.

Indholdsfortegnelse

Forord	67
Einar Sigurbjörnsson: Heyr, himnasmiður	68
Margrét Eggertsdóttir: Barokken i islandsk salmedigtning	71
Karen Langgård: Jonathan Petersen og Grundtvig	79
Jørgen Kjærgaard: Salmelitteratur i Danmark efter årtusindskiftet - 2000-2005 Tilføjelser til listen i nr. 1/2006	103
Anmeldelse. Ny islandsk disputats om Hallgrímur Péturssons forfatterskab af Einar Sigurbjörnsson	104
Forfattere	106
Salmehistorisk Selskabs Styrelse	107
Nordhymns styrelse	107
Redaktørens referencegruppe	108
Nordisk referencegruppe	108

HYMNOLOGI

NORDISK TIDSSKRIFT

tidsskriftet er en fortsættelse af Hymnologiske Meddelelser

Redaktør:

Ove Paulsen (ansvarshavende)

Redaktørens referencegruppe:

Steffen Arndal (litteratur), Ole Brinth (musik), Birgitte Ebert (musik),
Eberhard Harbsmeier (sekretariat), Jørgen Kjærgaard (teologi), Jens Lyster (teologi), Inger Selander (litteratur)

Nordisk referencegruppe:

Anna Maria Böckerman-Peitsalo (FI)
Anna Jönsson Evertsson (SE)
David Scott Hamnes (NO)
Einar Sigurbjörnsson (IS)
Erkki Tuppurainen (FI)

ADRESSE:

Teologisk Pædagogisk Center
Kirkeallé 2
DK-6240 Løgumkloster
Tlf.: (+45) 74 74 32 13

Abonnement = medlemskab af Salmehistorisk Selskab:

275.- kr. pr. år (4 numre à ca. 50 sider), samt bestilling af gl.numre: henvendelse til Teologisk Pædagogisk Center, Kirkeallé 2, DK-6240 Løgumkloster.

Tlf.: (+45) 74 74 32 13 Mail: tpc@km.dk

Henvendelse til redaktøren.

Tlf.: (+45) 98 31 84 70. Mail: opa@km.dk

Krav til indsendte manuskripter: mailes til redaktøren som Word-fil, MINUS alle koder, margener, fed, kursiv o.s.v. Venstrejusteret.

Billeder sendes som billedfil. Placering angives i manus.

©HYMNOLOGI 2006

ISSN 1901-5976

Forord

Dette andet nummer af *Hymnologi, Nordisk tidsskrift* fremkommer en del senere end annonceret. Til gengæld er den lovede ændring af formatet nu gennemført. Der bliver arbejdet på en lavere grad af glitning af papiret for at imødekomme læsere, der har problemer med gen-skær, når de læser ved lampelys. Typografien er ændret en del. Jeg håber, den er læsbar. Hvis der er problemer, vil jeg gerne have respons.

Dette nummer har hentet hovedmængden af sit stof fra Nordens nordvest. Det består af to grundelementer: tidligere rektor for Præstehøjskolen Niels Thomsens henvendelse til redaktionen af Hymnologiske Meddelelser i november 2004 angående Karen Langgårds artikel om den grønlandske organist og salmedigter Jonathan Petersens bearbejdelser af N.F.S. Grundtvig, som han havde set i Nordica 2002, og en henvendelse til mig fra professor Einar Sigurbjörnsson, Reykjavik, hvori han gjorde opmærksom på Margrét Eggertsdóttirs doktor-disputats om den islandske præst og salmedigter Hallgrímur Pétursson. I forlængelse heraf bringes yderligere hans foredrag om Kolbeinn Tumason fra NORDHYMN's konference *Salmer i grænselandet/Psalmer i grænsland*, afholdt i Løgumkloster i maj 2004.

Niels Thomsen mente, at Karen Langgårds synspunkt på, hvad der sker, når man trækker billederne fra Grundtvigs salmer, måtte have stor interesse både for beskæftigelsen med Grundtvig og for hymnologien i det hele taget. Dette gav redaktionen af Hymnologiske Meddelelser ham ret i, og dette mener denne redaktør også.

Derefter har jeg opnået Karen Langgårds samtykke til at artiklen bringes her, og fået tilladelse til at trykke artiklen af Nordicas redaktion ved lektor Lise Præstgaard Andersen, Center for Nordisk, Syddansk Universitet. Nordica har copyright på artiklen, og den er trykt i tidsskriftets bind 19, 2002, s. 83 ff.

Forsidebilledet af monumentet over Jonathan Petersen i Nuuk, med Hans Egedes statue i baggrunden, er fundet med henblik på Karen Langgårds artikel, og bringes her med tilladelse af fotografen Gerald England, der har copyright.

De øvrige illustrationer bringes med tilladelse fra Stofnun Árna Magnússonur i Reykjavik.

Storvorde, 28. juni 2006.
Ove Paulsen

Heyr, himnasmiður

Af Einar Sigurbjörnsson

Nordens äldsta psalm

Foredrag holdt på Nordhymns konference Salmer i grænselandet /Psalmer i grænsland, Løgumkloster 12. - 16. maj 2004

I

Den psalm som jag ska tala om här i kväll har kallats Nordens äldsta psalm Den var gjord i Island ej senare än den 8. september 1208, på jungfru Marias födselesfest, och diktaren var Kolbeinn Tumason (1173-1208). I anledning av firandet utav Lunds ärkestols 900 åriga jubiléum blev den översatt till alla folkspråk i Norden men innan hade den varit översatt till norska. Kolbeinn Tumasons psalm blev inte diktat för gudstjänstbruk. Den är en personlig bön och diktat på diktarens modersmål, isländska eller *den danska tungan* som Nordens mera eller mindre gemensama språk kallades på den tiden. I medeltiden föregick all gudstjänst i Väst-Europa på latin och flertalet psalmer eller hymner som man diktade var latinska. Om man diktade religiösa vers på modersmålet var syftet inte gudstjänsten utan något annat, ibland didaktiskt, ibland något annat.

Kolbeinn Tumasons psalm var känd bland Islands befolkning även om den inte kom in i den isländska psalmboken för 1945. En 1600-tals diktare uppger "Heyr, himnasmiður" som melodi till en av sina dikter vilket tyder på att texten har varit känt och sjungen under någon melodi som vi inte vet längre vilken var. Innan psalmen kom in i den isländska psalmboken hade den funnits i den norska psalmboken dit den kom redan

1921 i en nynorsk översättning av Bernt Støylen. I sin översättning använder Støylen inte samma versmått eller meter som Kolbeinn Tumason. Kolbeinn Tumason använder ett versmått som heter *runbenda* på isländska. Enligt sagorna var det Egill Skallagrímsson som importerade detta versmått till Norden när han var i England och löste sitt huvud ur sin fiende kung Erik blodax's hand. I *runbenda* är varje vers åtta linjor och fem syllaber i varje linje. Det är slutrim och varje två rader rimer sammen. Psalmen *In dulci jubilo* är diktat under ett likt versmått och det går faktiskt sjunga Kolbeinn Tumasons psalm till den melodi. Støylen använder inte samma versmått utan delar han varje vers i två delar och har helt andra rimregler och det är hans ösättning som är förebilden till andra nordiska översättningar utom den finska.

II

Det var några namnkundiga diktare i Island på niohundra och tiohundratalet och somliga var anställda vid den norska kungens hof som hofdiktare. Under 1100-talet började diktarna dikta drottkväder till konungen Kristus och till helgonen. Nordens äldsta kristna dikt är en drapa av Islänningen Einar Skúlason. Den var diktat 1153 och framfört i den då nya Nidarosdomen. Drapan heter *Geisli*, Stråle, och prisar Olav den hellige som strålen av den sol som Kristus är. Den norske diktaren Knut Ødegård har översatt *Geisli* till norska. Det finns flera drapor eller kväden som man diktade till Kristi och helgonens ära under 1200-, 1300 och 1400-talen. Några är svåra och använder sig av den tidigare diktningens svåra metaforer och liknelser men många av de yngre draporna är lättare och är syftet tydligen det att folk bättre kan tillägna sig innehållet. Många av dessa drapor är episka. Bland dem är den berömda drapan *Lilja* av kanniken Eysteinn Ásgrímsson (d. 1361) och Ødegård

har också översatt till norska. Denna drapa, *Lilja*, räknar i allt 100 vers och den var mycket omtyckt i Island och vi har i ordspråket "Allir vildu Lilju kveðið hafa" – Alla önskar de hade diktat Lilja!

Kolbeinn Tumasons psalm eller dikt, visor, är inte drapa eller en episk dikt utan en personlig bön. Diktaren Kolbeinn Tumason var en av Islands största hövdingar vid slutet på 1100-talet. Han bodde i Norra Island, på gården Víðimýri i Skagafjörður. Han var också en lärd man och bra diktare. Vi känner några av hans visor och dikter bl.a. en dikt som han diktade till Johannes apostelen och evangelistens ära. Omkring säkelskiftet 1200 var strider mellan kyrkliga och världsliga hövdingar. Landets två biskopar ville att kyrkan var oberoende av den världsliga makten men de världsliga hövdingarna ville ha makt över kyrkan. 1201 dog biskopen i Hólar, Norra Island, och Kolbeinn Tumason lyckades få en präst vid namn Guðmundur Arason (1160-1237) vald till biskop. Denne var släkt med Kolbeinn Tumasons hustru och var asketisk och världsfrånvänt, helgonlik. Kolbeinn tyckte att en helgonlik asket på biskopsstolen skulle det vara lätt för honom att styra också i kyrkliga saker.

Men Kolbeinn Tumasons dröm förverkligades inte. När Guðmundur Arason, som folket kallade Guðmundur góði, den gode, kom hem från sin ordination i Nidaros höll han mycket fast vid kyrkans rättigheter och ville inte ge in för hövdingarna. Han brydde sig inte om släktskapet vid Kolbeinn Tumasons hustru och tyckte sig heller inte behöva tacka Kolbeinn för att han hade fått honom valt till biskop. Deras strid slutade med att biskopen bannlyste Kolbeinn. Det accepterade Kolbeinn inte och samman med en skara beväpnade män samlades han i närheten av biskopssätet Hólar dagen innan Marias födselsfest 1208. Domkyrkan på Hólar var konsekrerat åt Maria så att det var många pilgrimer därhemma. Dagen efter red biskopen från Hólar tillsam-

mans med 300 man som inte var beväpnade. Kolbeins grupp attackerade biskopens följe men någon kastade sten som träffade Kolbeinn i huvudet och dog han kort efter och hans män flydde alla. Men innan sin död hade Kolbeinn diktat sin bön: Heyr, himnasmiður, där han som ångrande syndare påkallar Kristus.

III

Kolbeinn Tumasons död är beskriven i Sturlungasagan och i Guðmundur Arason's saga eller helgonlegend. Hans psalm är endast bevarat i en version utav Guðmundur Arason's saga. Bönen är mycket uppriktig. Diktaren åkallar Kristus, ber honom förbarma sig över honom och vara sin hjälp i liv och död. Han understryker Kristi guddom i första och andra versen och i tredje versen betonar han Kristi mänsklighet.

I första versen – det är vers 1 och 2 i översättningarna – åkallas Kristus som himmelens skapare, ordrätt himmelens timmerman som det sägs i den svenska översättningen. Det är mycket vanligt i psalmer allt ifrån fornkyrkans tid och framöver att man nämner Kristus skaparen. Man tänker på den gamla adventshymnen *Conditor alme siderum* – stjärnornas skapare – som har tillägnats Ambrosius. Vi tänker också på Luthers julpsalm *Vom Himmel hoch* där han säger: "O, Herre, du som skapat allt, Tog ändå människogestalt." Eftersom Kristus är Gud är han skapare och inte skapelse eller en skapat varelse. Kolbeinn bekänner Kristus, skaparen, som sin herre och sig själv som hans träl.

I andra verset – vers 3 och 4 i översättningarna – ber han Kristus konungen minnas sig och ta all sorg och bekymmer ur sitt hjärta. Hänvisningen är till Kristus som härskarernas Gud som har all makt i himmelen och på jorden. I slutverset ber Kolbeinn konungen Kristus, som han kallar nu jungfruns son, att gå i förbön för sig och bekänner honom som människornas enda hjälp: Öll

er hjálp af þér í hjarta mér – all hjálp kommer till mitt hjärta från dig. Beteckningen jungfruns son hänvisar till Kristi mänsklighet och motsvarar himmelens skapare i första verset som betonar hans guddomlighet. Kolbeinn åkallar Kristus som Gud och människa. Som Gud kan Kristus hjälpa och som människa har han kämpat för människorna och känner människornas situation, kampen, frestelserna och ångesten inför döden. Man lägger särskilt märke till att Kolbeinn Tumason inte åkallar helgonen utan åkallar Kristus som Gud och människa.

IV

Kolbeinn Tumasons bön är mycket personlig. Han uttrycker sig i 1. person singularis. „Ég er þrællinn þinn, þú ert Drottinn minn.“ —, „Jeg er trælen din, du er drotten min“ som Støylen översätter det. I psalmens början talar Kolbeinn ändå inte i första person. Psalmens början är: Heyr, himnasmiður, hvers skáldið biður – Hör, himmelens skapare, diktarens, skaldens, bön! Spörghmålet är: Talar Kolbeinn här om sig själv eller betyder diktare något speciellt?

En isländsk litteraturvetare, Stefán Karlsson, har pekat på att genom att använda den tredje person i psalmens början hänvisar Kolbeinn inte till sig själv utan någon annan och då i första hand till de bibliska författarna som i medeltida homiler omtalas som diktare, skáld och i första hand kannske till Bibelens främsta diktare, David, som också var en världslig hövding och syndare. Vid närmare omtanke verkar denna tes vara riktig. I psalmens början använder Kolbeinn ordet diktare, skáld, inte om sig själv utan hänvisar han till Davids bön, främst till de sjuv kyrkliga botspsalmerna, främst kannske på Psalm 51 som ju är botspsalmen *par excellence*: “Förbarma dig, Gud, i din nåd, stryk ut mina synder i din stora godhet. [...] Det offer som du begär är ett forkrossat hjärta.” Då kan man nästan säga att Kolbeinn

Tumasons psalm är en utläggning utav Psaltarens 51. psalm – och en kristologisk sådan drygt 300 år för Luther! Det gör psalmen inte mindre intressant.

V

Även om en 1600-tals diktare nämner Heyr, himnasmiður som melodi till en av sina dikter vet man inte hur den melodi har varit. Bernt Støylen satte sin översättning till en norsk folkmelodi. Några isländska tonsättare komponerade melodier till psalmen innan den togs upp i den isländska psalmboken 1945, bl.a. Sigvaldi Kaldalóns (1881—1946). Men psalmen blev först populär när Þorkell Sigurbjörnsson (f. 1938) komponerade en melodi 1972. Den används mycket ofta vid gudstjänst och som körsång på konserter. Jag kan bl.a. nämna att för drygt två veckor sen höll Reykjavík domkyrkas kör en konsert i Köpenhamn och Kolbeinn Tumasons psalm till Þorkell Sigurbjörnssons melodi var på programmet. Melodin har bidragit till psalmens popularitet. Själva psalmens text är enkel och ödmjuk. Den innehåller visserligen några svåra begrepp och uttryck som måste förklaras men annars kan den förstås av nästan alla människor i Island. Innehållet är klassiskt kristet och mycket evangeliskt så att alla kristna kan godt instämma i den. Icke religiösa beundrar stilen och metriken.

Einar Sigurbjörnsson, er professor ved og dekan for Háskóli Íslands, Islands Universitets, teologiske fakultet. Han blev teol. dr. ved Lunds Universitet i 1974 på afhandlingen Ministry within the People of God. Han er en fremtrædende og alsidig hymnolog og har også et stort kendskab til liturgi, herunder ordination, og er alligevel professor i trúfræði – dogmatik.

Barokken i islandsk salmedigtning

Af Margrét Eggertsdóttir

Hallgrímur Pétursson (1614–1674) blev kort efter sin død en højt elsket og æret digter i Island. Det ser man blandt andet af alle de mange håndskrifter, der er bevaret, indeholdende hans digte (ca. 600) og af titelbladene på trykte udgaver, hvor han gerne kaldes for „den højtelskede national-poet“. I et brev som den islandske håndskriftsamler, Árni Magnússon (1663–1730) skrev 30 år efter Hallgrímurs død betegner Árni ham som Islands nationaldigter og går faktisk så langt som til at sige, at hans Passionssalmer er det vidunderligste værk som nogensinde er blevet forfattet i den nordlige del af Europa. Det er også klart at hans popularitet og berømmelse først og fremmest skyldes Passionssalmerne, som man kan sige, det islandske folk har taget til sit hjerte. De blev sunget i hvert hjem før i tiden og bliver stadigvæk sunget ved gudstjenester og læst i radioen i fastetiden.

Hallgrímur Pétursson har således en fast ankret position i Islands litteraturhistorie. Men hvordan ser hans digtning ud i forhold til den samtidige, nordiske og/eller europæiske litteratur? Er det muligt at begrebet barok kan bruges for at kaste lys på hans værker? Barok er et velkendt og accepteret begreb indenfor musik, kunst og arkitektur, men har længe været omstridt indenfor litteratur. Hvad er barok? Henviser begrebet barok til en bestemt periode i litteraturhistorien? Kan det evt. bruges for at skildre en bestemt periode i den islandske litteraturhistorie? Det er nogle af de spørgsmål jeg

stillede i min doktorafhandling og vil fortælle lidt nærmere om i denne artikel.

Hallgrímur Pétursson er bedst kendt som salmedigter men har også skrevet prosastykker og verdslig digtning. Han levede i en tidsalder da den protestantiske/lutherske salmedigtning florerede i den nordlige del af Europa, en periode dybt præget af enevælde og luthersk ortodoksi, men også en periode der er blevet kendetegnet som barok. Hans lidt yngre samtidige var salmedigterene Thomas Kingo (1634–1703) i Danmark og Petter Dass (1647–1707) i Norge. Kingo og Dass var begge to ægtefødte børn af 1600-tallets kunsthistoriske epoke, barokken. Hvordan står Hallgrímur Pétursson og hans digtning i forhold til hans salmebrødre i Danmark/Norge? Hvad har de fælles, hvad er forskelligt og hvad er barok?

Begrebet barok blev i 1700- og 1800-tallet brugt om litteraturtekster man anså som overdrevne, usmageligt prangende og er på den måde oprindeligt et negativt og temmelig nedvurderende begreb. Barok som kunstnerisk begreb og en positiv betegnelse bliver først brugt i 1920-erne i forbindelse med expressionismen i Tyskland. Tyskland har i en lang tid været

barokforskningens centrum, hvor diskussionen ikke mindst har drejet sig om begrebet barok; om det er en bestemt stil eller en bestemt periode, om begrebet skulle defineres på en snæver, begrænset måde eller om det kunne bruges om forskellige stiltyper og rumme forskellige tekster og genrer.

Den nyeste idé er sandsynligvis hverken at bruge begrebet om stil eller periode men som „modus“ om en speciel teksttype som fremgår af titlen *Den barokke tekst*, der udkom i 1999, skrevet af den danske professor Peer E. Sørensen og hans norske kone og litteraturforsker Eira Storstein, der mener at forskellige tekster fra 1600- og 1700-tallet kan betegnes som baroktekster men at alle tekster fra samme periode ikke nødvendigvis er baroktekster. De foretrækker betegnelsen 'den barokke tekst' og forstår det som „modus“ og ikke som periodebetegnelse:

„Den barokke tekst“ er vores samlebetegnelse for en gruppe tekster, der blev skrevet fra 1620'erne til ind i første halvdel af 1700-tallet under indflydelse af den europæiske barokdigtningens poetikker og med dens centrale forfattere som forbilleder (1999:31).

Forfatterne gør opmærksom på, at den barokke tekst „markerer én bestemt type tekster blandt andre i tidsrummet“ (1999:31). De påpeger, at den barokke tekst har en tæt forbindelse til samfundets mest betydelige institutioner: konge-magten, kirke, skole og universitet. Kirken var, som de siger: „magtens mest overgribende institution ... Den kirkelige litteratur er tidsrummets kvantitativt og kvalitativt mest dominerende tekst-produktion“ (1999:56). Kirken var en central institution, der havde forbindelse til alle klasser. Jeg har i min studie over Hallgrímur Peturssons digtning haft stor nytte af idéen om den barokke tekst. Det udelukker alligevel ikke idéen om barokken som en

bestemt periode i europæisk kultur, og jeg vil i denne artikel både tale om baroktekst og barokperiode.

Indenfor barokdiskussionen og barokforskningen har der været tendens til at forbinde barok først og fremmest med bykultur og kongehuse, miljø hvor teater og ballet kunne trives o.s.v. Barok og nordlig provins er noget mange forskere mener ikke hører sammen. Således har Cullhed (1995) skrevet at barokken langt om længe er nået til den afsides liggende by Stockholm; Storstein og Sørensen at Danmark er en kulturel provins og Sejersted (2002) at Norge i 1600-tallet var langt væk fra kongens København.

Island i 1600-tallet kan godt betegnes som „ved verdens ende“ på samme måde som Petter Dass beskrev sin boplads i Norges nordlige del, der ligesom Island på dette tidspunkt var en provinsiel del af det danske kongerige, der lå meget fjernt fra kongens København. Island var en afsides liggende ø i det danske kongerige; „en provins bland andra inom den danska monarkin“ (Gustafsson 1985:42). Det betyder, at kultur og skolesystem var i tæt forbindelse med det danske samfund hvor den reformerede kirke spillede en afgørende rolle. De to katedralskoler i Island, på Skálholt og Hólar, lignende de danske latinskoler og størstedelen af de islændinge, der gik på universitet fik deres uddannelse i København. Den litteratur der produceredes i Island i denne tid var i høj grad indenfor samme genrer som i Danmark, d.v.s salmer, lejlighedsdigte, satirer, digte om forgængelighed og død, skæmtedigte, rimbreve, prædikener, an-dagtslitteratur. Island havde to genrer der kunne siges at være „hjemmelavede“, de islandske sagaer og „rímur“.

Med humanismen kom en ny interesse for det islandske sprog og islandsk kultur på grund af at de gamle middelalderlige håndskrifter der var bevaret i Island efterhånden blev søgt både i Danmark og Sverige som

vigtige kilder til Nordens historie. Det betød for islændingene at de fik en ny anledning til at pleje og ophøje deres modersmål, bl.a. ved at lave opskrifter af den litteratur der lå i gamle skindhåndskrifter men også ved at imitere gamle nordiske digte i deres egen digtning. Det er derfor interessant at stille spørgsmålet: Hvilke litterære kriterier og retoriske regler havde de lærde islændinge i 1600-tallet? Var det de samme kriterier og regler andre lærde havde i samtidens Norden og/eller Europa, eller var det noget helt andet? Hvilke æstetiske idealer og visioner havde de? Hvilke poetologiske normer? I hele Europa var det vi nu kalder litteratur, men dengang blev kaldet poesi eller veltalenhed, tæt forbundet med lærdom og alle idéer om ordets kunst var baseret på en klassisk uddannelse. Den slags uddannelse fik islændinge ligesom andre i samtiden i latinskolerne eller på universiteterne, hvor latin og den klassiske retorik var altomfattende, både forud-sætning og formål.

Alt tyder på at uddannede/lærde Islændinge i 1600-tallet har baseret deres idéer om poesi, veltalenhed, digtning og retorik, d.v.s. ordets kunst, på den ideologi der fokuserede mest på den klassiske retorik og dens regler, som de var blevet undervist og trænet i både ved katedralskolene i Island og senere ved Københavns universitet, d.v.s. samtidens ideologi. Islændingenes idéer om deres modersmåls særstilling og betydning var ligeledes baseret på humanisternes idéer om latin og græsk som gamle originale og særlig fornemme sprog. På same måde mente islændingene at deres eget sprog var det gamle norrøne, et orginialsprog på same niveau som latin og græsk. Disse idéer findes bl.a. i forord til den islandske salmebog 1589, skrevet af "reforma-tionens store åndskæmpe" biskop Guðbrandur Þorláksson.

Mange litteraturforskere har i de sidste år på-peget at den gamle bibelhermeneutik i mange tilfælde kan bruges

som nøglen til den barokke tekst: "Bibelhermeneutikken var i 1600-tallet ikke blot en teksteksegetisk metode begrænset til et snævert teologisk tekstkorpus. Den var også grundlaget for den digteriske tekst" (Storstein og Sørensen 1999:66). Ifølge denne fortolk-ningsmetode har hver tekst på den ene side en bogstavelig betydning (*sensus litteralis*) og på den anden side en overført (*sensus spiritualis*) hvor den sidstnævnte kan opdeles i tre: den allegoriske, den moralske og den eskatologiske, der giver trøst. Denne tekstforståelse er tilstede og brugt meget bevidst i Hallgrímur Peturssons pas-sionssalmer. Hver og en af de 50 salmer kan opdeles i fortælling og udlægning, der opdeles i den allegoriske, moralske og eskatologiske betydning. Dette fremgår klart af digterens indledningsord: „Historien om vor herres Jesu Kristi pine og død, med dens væsentligste lærdoms-, påmindelses- og trøsteord“ og er endnu klarere i andre indledningsord af Hallgrímur (til samme salmer), tilsendt to af hans gode veninder, hvor han siger: „Ja, Jesu Kristi lidelseshistorie er en lystelig sjælens frugthave. Dér kan man finde de smukkeste blomster af de sødeste for-billeder, som Jesus gav i al sin pine; dér kan man også finde de lysteligste lærdomsblomster og de kraftigste påmin-delsesblomster og de sødeste og sundeste trøsteplanter, som meget bedre kan læge alle sjælens mén, end nogle lægeplanter kan helbrede kroppens sygdomme ...“. Det kan konstateres at alle fire betydningsniveauer bliver brugt i hver salme, selvom det er forskelligt hvor omfangsrig hver del er; digteren er ikke slave af sit system, han tilpasser det sit formål og former det i forhold til tekstens indhold i hvert enkelt tilfælde. Men denne hermeneutiske betydning, der også er blevet kaldt *allegoresen*, er ikke udelukkende i religiøse tekster; den bruges også i verdslige tekster. Det viser sig alligevel at det kan være svært at skelne mellem det

religiøse og det verdslige i 1600-tallet, fordi verdensbilledet dybest set er religiøst.

Barokforskningen har gjort opmærksom på at bestemte genrer er mere dominerende i barokperioden end andre genrer. I min studie over Hallgrímur Péturssons digtning har jeg fokuseret på følgende genrer som alle kan siges at være typiske for barokperioden: vanitas-digtning, satire-digtning, lejlighedsdigte, salmer, bods- og trøstetigte, passions-salmer. Formålet var at sætte Hallgrímur Péturssons digtning i sammenhæng med både den islandske samtidslitteratur og nordisk/europæisk samtidslitteratur.

Satire-digtning er et fænomen der altid har eksisteret og altid vil eksistere i en eller anden form. Ifølge definitionen skal satiren afsløre det negative hos den enkelte og/eller i samfundet, gøre det latterligt i den tro at på den måde kan det lettest overvindes. Satire forekommer ofte i 1600-tallets digtning, den rettes gerne mod et uretfærdigt samfund, bestikkelse, havesyge o.s.v. Men det var også populært at klage over den nye mode og en ændret opførsel. Et kendt eksempel er *Veer Scheertz Gedichte* (fire skæmtedigte) af Hans Willumsen Lauremberg der først udkom på nedertysk i 1652 og blev oversat til dansk samme år. Lauremberg klager over fransk indflydelse der viser sig i en ny alamode klædedragt, affekteret opførsel, sprogbrug og digtning. Før havde Lauremberg udgivet værket *Satyra* (1636) på latin hvor han retter sine spyd mod fordærvelse i forbindelse med embeds-besættelse, pengegridskhed og ujævn for-dele i samfundet hvor adelen først og fremmest bliver kritiseret.

Af Hallgrímurs digt *Oflátungahýsing* (Skildring af en spradebasse) fremgår hans menneskesyn i omkvædet der lyder: „det er et menneske, selv om han ville opføre sig mere beskedent“, d.v.s. menneskelig værdighed er noget andet end arrogant optræden. Digtet er en

skildring af to mænd, hvor den ene er dum og vigtig, den andre begavet og beskeden. Den førstnævnte er dum (Narr) fordi han ikke kender sine grænser (”tror han har i sin magt hele verden og dens lys”) tænker mest på forfængelige ting som at børste sit hår, pynte skægget, tage fint tøj og smykker på, og fordi han ikke har gjort sig klart at han skal dø; har ikke tænkt på sit liv fra den synsvinkel. Digtet er til en vis grad en overvejelse over livets goder og værdier, men har også relation til den digtning der er blevet kaldt *Alamode-Litteratur*. Digtet skildrer en bestemt type og ikke mindst hans moderne (alamode) klædedragt. Han går rundt med mønstrede hansker, har fire par bukser på, en knappetroje og en fransk kjole, om halsen har han dansk silke og en hat på hovedet (sandsynligvis en fjerhat), hans støvler har spansk pynt, og gør altså meget ud af sig selv!

Men det er alligevel ikke kun klædedragten der kritiseres, men også en bestemt og arrogant opførsel: stikke næsen i sky, knejsende med nakken med hænder på hofter, pralende, uden at vise fattige respekt, dum og kedelig når han konverserer. Til sidst bliver dette menneske konfronteret med døden og siden Guds vrede og den øverste dom. Så begynder det at blive sort: Satan anklager, synden gør bange, samvittigheden er ”ikke særlig frisk”! Digtet slutter med en konklusion, der også er bøn og en kristelig vurdering af emnet. Der bliver gjort opmærksom på at dette her er ”ikke sjovt” men en meget alvorlig sag; alligevel er det klart at digtets ”teatralske” billeder har som formål at der trækkes på smilebåndet. Digtets kritik vender sig mod en bestemt livsstil og opførsel, men barokdigteren nøjes ikke med det daglige vi ser her og nu; det hele får en større dimension, hvor det hverdagsagtige bliver anskuet fra evighedens synsvinkel.

Lejlighedsdigte er den mest dominerende genre i barokperioden i hele Europa. Lejlighedsdigte defineres som digte skrevet til en bestemt anledning, hvor den gerne skal læses højt eller bruges på anden måde. En type lejlighedsdigte er rejsedigte. Hallgrímur Pétursson har skrevet en rejsesalme, der ifølge pålidelige kilder er skrevet i år 1632 (og ikke 1637, som nogle har ment, da han rejste sammen med sin gravide elskerinde Guðríður Símonardóttir til Island). I året 1632 var Hallgrímur kun 18 år gammel og på det tidspunkt indskrevet i Metropolitanskolen (Vor Frue Skole) i København. Historien melder, at Hallgrímur var kommet til København efter et ophold i Glückstadt, hvor han var i lære hos en smed som behandlede ham dårligt. Det siges, at den senere biskop i Skálholt, Brynjólfur Sveinsson, gik forbi smedjen og til sin overraskelse kunne høre nogen bande kraftigt på islandsk, kom i snak med drengen og fandt ud af at han ikke kun var i en uheldig situation, men også at han havde nogle gode talenter. Det lykkedes Brynjólfur at få ham indskrevet i Vor Frue Skole, hvor han kunne studere til præst. Det er muligt at rejsesalmen er skrevet efter opfordring fra f.eks. Brynjólfur Sveinsson, som en slags øvelse eller bevis på digterisk talent, uden at digteren nødvendigvis i virkeligheden skulle rejse. Af salmen fremgår klart, at den der taler er på vej hjem, men det kunne være hvilken rejsende som helst.

Hallgrímurs rejsesalme er skrevet ud fra retoriske regler og kan deles i indledning/exordium, narratio, argumentatio og conclusio. Indledningen er i præsens: rejsen starter i Jesu navn og den rejsende skal føres af hans hånd. Salmen er både elegant og enkel med omkvædet: „Jesus følge mig i fred / med en skøn engleflok“. I anden strofe begynder *narratio* med beretning om jeg'ets bortrejse fra „moderjorden“. Som parallel og modsætning til moderjorden kommer i næste strofe

Guds faderlige nåde. Beretningen fortsætter: i fremmede lande har Gud fader forsynet digteren med alt hvad han havde brug for, han kan nu se tilbage og takke for beskyttelse i forskellige situationer, som han beskriver ved at bruge *accumulatio*: „Fra fare, sorg og sygdom, sent, tidligt, dag og nat“. Den sjette strofe er *peroratio*, en ny kurs bliver taget hvor digteren går over til den kommende rejse. 6.-11. strofe er en bøn for rejsen, den del af digtet der kaldes *argumentatio*, d.v.s. argumentation for hvorfor digteren kan tillade sig at stole på Guds hjælp, i hvilken form Guds hjælp skal være og hvad der muligvis kan ske: stærk søgang, uvejr, sørovere. I de næste strofer får taksigelsen en større dimension: „Du skal i al nød, altid være min Gud“. Det handler ikke mere om én bestemt rejse, men hele livsløbet, hvor Gud skal være digterens ledsager på livets vej. Til sidst handler det om den rigtige hjemkomst og fædrelandet i himmelen. Digteren har vist opfindsomhed (det retoriske *inventio*) ved at lege med begreber som moder-jord, faderlig nåde, fædreland og rejse. Samtidig kan vi se hvordan *sensus litteralis*, d.v.s. en almindelig rejse fra ét land til et andet kan overføres til andre niveauer, en allegorisk betydning hvor hele livsløbet er en rejse og til sidst den eskatologiske betydning, der indebærer sjælens evige vel: den sidste rejse til fædrelandet i himmelen.

Barokdigterne stræbte efter det komplicerede, dekorative, overdrevne og svært forståelige, men samtidig efter den perfekte form med mange detaljer der sammen skabte symmetri, helhed og harmoni. Derfor var den gamle klassiske form, *akrostikon*, populær i 1600-tallet, f.eks. hvor strofernes første bogstav tilsammen danner et navn, gerne forfatterens navn eller noget andet. Hallgrímur Pétursson brugte gerne akrostikon-formen, bl.a. i en salme hvor de første bogstaver danner navnet JESUS. Hver strofe begynder

med et substantiv der beskriver Jesu egenskaber og i den sidste strofes slutlinje bliver alle substantiverne samlet i en række: „duft, evighed, sandhed, vej, herlig sejr / således udlægger vi navnet Jesus“. Den første strofe om duften handler om at Jesus har forsonet mand og Gud og at han beder for os, gennem Jesu bøn bliver men-neskets suk til en dejlig duft. Den stiger op i himlen som røgelsesduft og illuminerer ligesom solen både himlen og stjernerne.

Den tyske barokdigter Philipp von Zesen (1619–1689) har skrevet en sonet baseret på samme idé, d.v.s. at Jesu navn dufter dejligt. Zesens sonnet har 18 linjer hvor jævnligt gentages: „denn Du reuchst süß und schön“. Forskere har påpeget at den religiøse digtning i 1600-tallet kendetegnes ved en bestemt „konkretisme“ hvor digterne beskriver det konkrete og sansede men tillægger det en åndelig, allegorisk betydning. Således beskrives fænomener fra naturen ikke fordi de har interesse i sig selv, men på grund af den åndelige betydning der ligger skjult bag det vi kan se med vores egne øjne. Hallgrímur Péturssons samtidige digter, præsten Bjarni Gissurarson (1621–1712), har skrevet smukke digte om solen, men solen har altid en anden, overført betydning. Han priser sandelig skaberværket og dermed solen, men påmindelse om at solen alligevel har en „skjult betydning“, den er i „virkeligheden“ forsoneren Jesus. I et andet digt af samme forfatter er solen derimod et symbol på en kærlig hustru.

Bod og trøst er et kendt tema i religiøs digtning, ikke mindst efter reformationen på grund af den vægt den lutherske teologi lægger på synd og nåde, lov og evangelium. For at blive modtagelig for nåden må man se og erkende sine synder og svaghed; gennem bod åbnes tanken og hjertet og således bliver den menneskelige sjæl i stand til at modtage nåde og trøst. Dette samspil mellem lov og evangelium fremgår klart i

en enkel strofe af Hallgrímur Pétursson hvor hvert eneste ord i første halvdel har en samsvarende modpart i den anden halvdel. Moses er her et symbol på loven eller Det gamle Testamente, men Jesus præsenterer evangeliet og Det nye Testamente. Strofen er også et godt eksempel på barokkens sans for mønster og symmetri:

Móises hrellir, heimtar, krefur
hótar bölvun stríðri.
Jesús huggar, hjálpar, gefur,
heitir blessan þýðri.

Dette samspil mellem bod og trøst forekommer hyppigt i samme digt men der er også digte der kun handler om bod og andre der har trøst specielt som formål. Mange af Hallgrímur Péturssons digte handler om livets ubestandighed og skal minde om dødens komme: frygtelige billeder beskriver dødens ødelæggelser i den hensigt at få læseren/publikum til at indse de jordiske goders forgængelighed og på den måde formane til tro. Hallgrímur bruger gerne kendte billeder fra den europæiske barokdigtning, f.eks. at skildre hvordan ormene æder den døde krop i jorden: „du kan tro at magten bliver mindre / når [du/I] bliver spist af ormene“. En hollandsk litteraturforsker, Ferdinand van Ingen, har skrevet at skildringer af denne art udvirker at læseren allerhelst har lyst til at vende sig bort og holde for næsen, men at det ligefrem har været den effekt digteren ville opnå og for at nå dertil blev alle midler taget i anvendelse. Således har Hallgrímur Pétursson lavet en række billeder i et digt med titlen: Om verdens velbehag (Um veraldarinnar velsemd), billeder om fordærv og forgængelighed der giver en følelse af uhygge. Samme slags billedsprog findes i en aftensalme af Thomas Kingo. I femte aftensang, strofe elleve er

digteren selv på scenen, ligger alene i natten og skal til at sove. Så kan han mærke myggens stik og denne konkrete oplevelse overføres med det samme til noget andet: på denne måde vil han senere ligge i sin grav: "Det lille insekts stik kalder på det store, forfærdende, men også løfterige billede af ormene i graven, der myldrer i hans lig og æder alt det jordiske bort" (Sørensen og Storstein 1999:116). I barokdigtningen har alle naturens fænomener en allegorisk betydning og henviser til noget andet, en åndelig og evig virkelighed. Vanitas-billederne har et todelt formål: at fremkalde bod og at skildre relationen mellem død og opstandelse, kontrasterne mellem det ubestandige og det evige. Daglige, hverdagsagtige ting skal påminde os og henvise til noget andet end det vi kan se og sanse: At lægge sig til hvile minder om døden og at stå op om morgenen har en allegorisk parallel betydning i opstandelsen og det evige liv.

Andre af Hallgrímur Péturssons digte har derimod ligefrem det formål at trøste og har derfor et andet billedsprog og en anden attitude. En af hans trøstesalmer er skrevet efter at hans gård i Saurbær brændte ned i 1662. De norske salmedigtere Petter Dass og Dorothe Engelbretsdatter skrev trøstedigte efter bybrande i Bergen; Dorothe 1686 og Dass 1702. Dass kalder sine digte: „Plaster tjenlig at lægge paa de brændte saar indbyggerne i Bergens stad blev plaget med den 19de maj 1702“ (Dass I 1980:224). „Plaster“ betød et varmt omslag og på samme måde skal digtet være lægemiddel og trøst for tilhørerne (Sejersted 1995:128). Digtene tilhører samme genre trods den forskel at i Bergen er der mange mennesker der har mistet deres hjem, men i Island handler det om én familie og gårdens arbejdere der har mistet ejendom og hjem. Salmen er skrevet under et kendt metrum som bl.a. den tyske barokdigter Andreas Gryphius bruger.

Salmens begyndelses-linje er: "Gud er min Gud selvom nøden hersker."

Hallgrímurs trøstedigt tæller kun 5 strofer, men der fremsættes argumenter for hvordan de der har mistet deres hjem kan finde trøst og forsone sig med det der er sket. Argumenterne hentes selvfølgelig i den kristne troslære og i Bibelen. Først i Jobs Bog 1,21: „Herren gav, Herren tog, Herrens navn være lovet“. Denne kendsgerning fører til den næste: Fordi Gud giver og tager, er det hverken en djævel eller en hændelse der har forårsaget ulykken. Det næste argument er at Gud tugter den han elsker. Det vil digtets jeg finde sig i og afleverer derfor alt, hvad han har, til Gud: helbred, lykke, penge og ære. Salmens slutstrofe er en bøn, hvor digteren siger: Selv om jeg mister alt (som Job underforstået), glem mig aldrig, Jesus, lad mig til slut nå ind i himmelrigets salighed. Som i en typisk baroktekst danner argumenter og billeder en række, først kendsgerninger som så bliver udlagt for at skabe en generel effekt, i dette tilfælde trøst. Hver strofe har samme slutlinje med variation: Herrens søde navn kan forbedre ulykken / velsignet være det uden ende. Det er ikke et tilfælde at der i salmens sidste strofe henvises til him-meriget, det er det normale slutpunkt, det evige, eskatologiske niveau og den betydning der giver trøst.

Til sidst kan man spørge om mit forsøg på at læse Hallgrímur Péturssons digterværk ud fra barokforskningen og idéen om den barokke tekst har ændret vores billede af den gamle salmedigter. Mit formål var at vise at Hallgrímur Pétursson ikke var en enspænder i sin digtning og at islandsk litteratur i 1600-tallet ikke var så isoleret og særpræget som ældre litteratur-forskere har påstået. Hallgrímur var påvirket af samtidens idéer om verden, menneskets stilling i verden, om digtningen/poesien, om den digteriske teksts rolle og æstetiske normer. Han var en ambitiøs digter, der

hentede sine idéer både i den islandske nationale tradition og i den samtidige europæiske digtning. Det billede mange islændinge har af ham (til dels skabt af et romantisk digt af en anden islandsk salmedigter, Matthías Jochumsson) som et fattigt, forpint og isoleret menneske gælder kun for bestemte perioder i hans levnedsløb; han var fattig inden han fik embede og han var meget syg i den sidste del af sit liv. Men hans livsløb var mere afvekslende, rigere på erfaringer og indhold, næsten mere eventyrligt end de fleste andres i hans samtid. Det lykkedes ham at overvinde vanskelige

situationer, han nåede at få et godt embede og efterhånden vandt han samfundets anerkendelse. Hans interesser lå på mange forskellige felter som hans digtning og prosaværker vidner om; han var åben for ny indflydelse fra udlandet og skaffede sig den viden og uddannelse han gik glip af i sine yngre år, for at kunne stå på samme niveau som samtidens mest respekterede digtere. På den måde lykkedes det ham at blive en af sin nations mest elskede digtere.

Litteratur

- Dass, Petter. 1980. Samlede verker 1-3. Redaksjon: Kjell Heggelund og Sverre Inge Apenes. Billedredaksjon: Karl Erik Harr. Oslo.
- Hallgrímur Pétursson. 2000-2005. Ljodmæli 1-3. Udg.: Margrét Eggertsdóttir, Kristján Eriksson og Svanhildur Oskarsdóttir. Reykjavík.
- Kingo, Thomas. 1975. Samlede skrifter I-VII. Udg. af Hans Brix, Paul Diderichsen og F.J. Billeskov Jansen. København.
- van Ingen, Ferdinand. 1966. *Vanitas und Memento mori in der deutschen Barocklyrik*. Groningen.
- Storstein, Eira og Sörensen, Peer E. 1999. *Den barokke tekst*. [Frederiksberg].
- Sejersted, Jörgen. 1995. Barokken og norsk kanon. *Nordica Bergensia* 6:108–145.

Margrét Eggertsdóttir har en forskningsstilling på Arni-Magnusson-instituttet ved Islands Universitet, hvor hun arbejder på en tekstkritisk udgave af Hallgrímur Péturssons samlede værker. Ovenstående handler om hovedtanker i hendes doktordisputats om barok-begrebet i islandsk litteraturhistorie med Hallgrímur Péturssons værker som udgangspunkt.

Jonathan Petersen og Grundtvig

Af Karen Langgård

1. Indledning

Når en grønlandsk forfatter, Jonathan Petersen (1881-1961) gendigter Grundtvigs 'Kimer, I klokker',¹ og ikke overfører små positive træk som fx fra 3 vers ordlyden: 'og klapper i eders små hænder', så tydeliggør hans gendigtning, at med 'Kimer, I klokker' skaber Grundtvig ikke blot et digt om glæden for det eskatologiske perspektiv, men giver også et glad billede af menneskelivet. Menneskelivet bliver skildret positivt, ikke blot det guddommelige. Men hvad sker, hvis det meget jordiske billedsprog om det guddommelige bortskæres?

*1. Syng højt, min sjæl, om Jesu død!
Han faldt ej sejerløs,
thi hans "fuldbragt" så mægtigt lød,
at Helved skjalv og gøs.*

*2. Det kors, der rødmer af hans blod,
som vidste ej af svig,
en trappe er til tronens fod,
som står urokkelig.*

*3. Syng højt, Guds folk: Det er fuldbragt,
vor frelser sejer vandt,
al verden ham er underlagt,
hvis blod på korset randt!*

*4. For Jesu navn hans fjender fly
og styrte for hans sværd,
mens kronen vinker over sky
den mindste, ham har kær!*

¹ Grundtvigs salme: 1856, DS1953 nr. 82; JPs salme: Tapii 1937 nr.109; Tuss 1971 nr. 68.

Denne Grundtvig salme, som bygger på 'I sing my Saviour's wondrous Death' (1707-09) af I. Watts, gendigter samme Jonathan Petersen ikke i 4, men i 6 vers og den udgives i 1937.² Her følger den grønlandske ordlyd og min rå oversættelse:

1. *Annaassisup toquanik
tussiangaaritse
suaarmat ajugaanermik
artorsannginnami.*

2. *"Naammassivoq" suaarutaa
akeqqat qunugaat,
toqumini sajutsippaa
toqungasut inaat.*

3. *Takusiuk toquffia
sanningasulia
simertog aammik pilluta
saammaannartilluta.*

4. *Ajortillit, ormissiuk
saammaatequllusi,
aqutiginiarsiuk
qilammukarlusi.*

5. *Utertitaasimasusi,
tussiangaaritsi;
naammassivoq, pissaasusi,
artorsavippusi.*

6. *Akeqqat aqqa pillugu
qimaatitaassapput,
uppertullu isallugu
pigaat niaqorut.*

1. *Syng I højt om
frelserens død
fordi han råbte om sejr,
da han ikke bukkede under.*

2. *Hans råb "det er fuldbragt"
det frygter fjenderne,
han fik i sin død de dødes
rige til at ryste.*

3. *Ser I, at hans dødssted
hans kors
er plettet af blod for os
så at vi kan få nåden.*

4. *I syndere, gå til ham
for at han kan forbarme sig over jer,
brug ham som vej
når I går til himmelen.*

5. *I som er løskøbte,
syng I højt;
det er fuldbragt, I som er mægtige,
I kan intet stille op.*

6. *Fjenderne vil være slået på
flugt ved hans navn,
og de troende har ved at række efter den
kronen i øje.*

² Grundtvigs salme: 1837, DS 1953 nr.183 (s.v. Mallings); JPs salme: Tapii 1937 nr. 527.

Hvad sker der i gendigtningen? Det kan man selvfølgelig ikke vurdere rimeligt ud fra en rå oversættelse. Men man kan nok alligevel sige noget. Den grønlandske version er måske lidt mindre voldsom, men gengiver vel ellers hovedidéen hos Grundtvig. Alligevel mangler noget. Der mangler den jordiske vinkel på sagen: "rødmer",³ "som vidste ej af sving", "en trappe er til tronens fod, som står urokkelig", "styrte for hans sværd" og ikke mindst "vinker over sky" med "den mindste, ham har kær". Alle disse udtryk beskriver det guddommelige og dets forhold til menneskene, men gør det i udtryk som normalt bruges om noget jordisk. Hvad betyder det at udelade sådanne udtryk? For teologer inklusiv Grundtvig var billedsproget et problem eller i hvert fald noget, der afkræver en stillingtagen. Grundtvig er selv inde på spændingen der opstår ved at bruge det jordiske til at skildre, hvad der netop ikke eller ikke kun er jordisk (Grundtvig, (1824) 1964, p 126 ff). At det giver kirken stof til overvejelse, ses af fx Schjørring, 1990, og der drejer det sig også om overvejelser om, hvorvidt Grundtvigs metaforer er forældede, om de er acceptable, om grænserne er afstukket ved Biblens billedsprog? Hvornår er jordiske metaforer for profane? Min vinkel er nærmest den omvendte: Hvad sker der med vores opfattelse af det jordiske liv, hvis 'de jordiske / menneskelige metaforer' udelades? Dette er emnet for denne artikel.

At Jonathan Petersen ikke har 'vinke' med i sin gengivelse af salmen, betyder, at hans salme ikke helt formidler så tryk en stemning som Grundtvigs, at den ikke gør det guddommelige så nært, og – og det er her det spændende ligger teoretisk – ved ikke at bruge det jordiske til at gøre

det guddommelige nært og kært, kommer det jordiske ikke med i salmen som noget positivt. Eller omvendt: hos Grundtvig sker der det ekstra, at ved at bruge så menneskelige træk som at 'vinke' og så jordiske ting som en 'trappe' til at beskrive det guddommelige, valoriseres det jordiske positivt. Den tilskrivning sker ikke i den grønlandske version.

Jeg vil belyse Grundtvig billedsprogs betydning for hans salmer ud fra, hvad der sker, når det udelades i de grønlandske gendigtninger, vi har hos Jonathan Petersen, og ved at belyse Grundtvigs billedsprog vil jeg belyse træk ved metaforiske processer generelt, med åbenhed over for at ende med en meget eklektisk tilgang til de fremsatte teorier om metaforer.

2. Terminologi og en første indkredsning af den teoretiske ramme

Basalt tilslutter jeg mig tanker som dem, Lakoff og de kognitive semantikere står for, når det drejer sig om metaforens gennemgribende betydning for daglig-sproget (Lakoff, 1980). En relation, som jeg mener også vil gælde inden for specielle diskurser som fx den kristne religiøse. Der er en diskurs, der er fælleskristen, og så er der underdiskurser, som er mere brugt af visse fraktioner end andre. Diskurserne tenderer til at stivne og deres metafor-sprog tenderer til at blive dødt eller i det mindste slumrende (jf Black 1979, p 26 for udtrykket). Hvis man anlægger det syn på sproget i salmerne, kan det synes rimeligt at gå ud fra, at en gentagen brug af bestemte metaforer kan betyde at der lægges et spor, som læseren vil følge i højere grad end andre mindre brugte tankebaners spor. Idet nogle dele af kirken og nogle sekter, som fx Indre Mission, i høj grad har brugt krigsmetaforen, må man gå ud fra, at det præger tankegangen om end ikke i direkte korporlig krigerisk retning, så vel i det mindste i en ret-

³ ODS bd 7 angiver lige præcis dette eksempel, med kommentaren at det er poetisk. Receptionen hos nutidige læsere vil vel være at opfatte det som noget, der hører det jordiske til, nemlig enten solnedgangens / himlens rødme eller menneskers rødmen. Ydermere vil det blive læst sammen med næste linje 'som vidste ej af sving'. Derfor medtager jeg det i listen.

ning af mindre lydhørhed over for andre retninger inden for kristendommen mv.⁴

Da den valorisering af billedsproget, jeg vil søge at indkredse, kan ske lige så vel ved sammenligningers andet sammenligningsled som ved metaforer, vil jeg lade billedsprog inkludere comparatio. Det betyder på det punkt en tilbagevenden til Aristoteles' tilgang til metaforer (og dermed en stillingtagen i den diskussion, som på dansk ses udmøntet i fx Krogh Hansen & Holmgaard, 1997)⁵.

Endvidere vil jeg med hensyn til terminologi fastholde den danske tradition fra Finn Brandt-Pedersen i hans danske udgave af Nykritikken og tale om realplan versus billedplan.

Dermed ækvivalerer i det følgende realplan med første sammenligningsled ved comparatio og med udgangsforestillingen ved metafor. Mens billedplan ækvivalerer med andet sammenligningsled ved comparatio og erstatningsforestillingen ved metafor. Terminologien forekommer mig let at huske. Men selvfølgelig er der også svagheder, fx er udtrykket 'realplan' mindre velvalgt når det ved kæ-

⁴ Og muligvis sker der også en prægning den anden vej rundt, så resultatet bliver, at diskursbrugerne har svindende respekt for krigens gru, jf senere i konklusionsafsnittet.

⁵ Jeg finder, som det fremgår, ingen grund til at lave et skarpt skel mellem comparatio og metafor. Det skyldes i denne sammenhæng mit syn på 'mine data', men i et videre perspektiv skyldes det dels min kontekst, den grønlandske litteratur, hvor hele den kulturelle bagage, som følger med fra tidligere faser i dansk litteratur og litteraturvurderinger om comparatio versus metafor, ikke findes, eller i hvert kun i et svagt ekko. Dels skyldes det, at jeg generelt med hensyn til litteratur og også med hensyn til et levende billedsprog i andre sammenhænge vil tilslutte mig Bredsdorffs syn, for så vidt som han plæderer for at brugt originalt og med snilde er comparatio et lige så stærkt virkemiddel som metaforen (Bredsdorff, 1996, og i kortere form 1997, begge med Henrik Nordbrandt som data). Men jeg ser det som et spekter. Ved comparatio optræder ikke den ekstreme interaktion, en total amalgamering, hvor der spilles på, at læseren hele tiden svinger mellem hvilket plan der skal ses som realplan og hvilket som billedplan. Den findes kun i forbindelse med metaforer. Man finder i den grønlandske litteratur måske et eksempel i Ole Korneliussens digt *Nutsut takisnuut (Langt hår)* fra digtsamlingen *Putoq* fra 1973 – er håret eller græsset realplanet? Men den findes ikke i salmeeksemplerne her.

der af metaforer i anden omgang skal bruges om det, der i første omgang fungerer som 'billedplan' for at danne afsæt for et nyt 'billedplan'.⁶

Der er en dobbeltheden ved metaforbrug og – efter min mening – også ved sammenligninger, som udmærket indfanges ved talen om 'planbrud' i den danske nykritiske tradition, men som også indfanges udmærket ved Searle's skel mellem 'literal sentence meaning' og så 'utterance meaning', som han bruger om metaforer (Searle, 1979) eller i Black's formulering (Black, 1979, pp 28-29) med 'focus' (= de ord, der er brugt ikke-bogstaveligt – iflg p 29 i hhv 'speaker's meaning' og 'hearer's meaning') versus den omgivende bogstaveligt brugte 'frame'.

Jo mere døde metaforer der er tale om, jo mere er dobbeltheden og dermed planbruddet udvisket. Der er tale om et spektrum.

Ydermere har jeg brug for at skelne mellem yderpunkter i et kontinuum, der går fra, at de elementer, der indgår i en direkte beskrivelse eller i billedsprog, kan være helt generelt omtalte på en abstrakt måde, til at de er sanset i helt konkrete detaljer. En vækstmetafor kan med helt generelle udtryk tale om vækst eller kan skildre billedplanet udbygget i nære sansede detaljer. Det sidste giver en vigtig bivirkning, når det gælder salmer fx, idet detaljerne gør det jordiske mere nærværende indirekte og dermed belyser det jordiske klarere som noget acceptabelt, der ikke blot skal forsages. Selvfølgelig sker i en eller anden forstand al beskrivelse på jordiske præmisser, men altså mere eller mindre konkret fokuserende på det jordiske – og det er den gradsforskel, jeg gerne vil fokusere på.

Eksemplet i begyndelsen af artiklen skulle så gerne sammen med de eksempler, som følger nedenfor, give en afsoning af interaktionsteoriens grundidé, fremsat af Black,

⁶ I den engelsksprogede tradition i interaktionsteorien vil 'realplan' modsvare Richard's tenor, Black's primary subject i forbindelse med metaforer, og 'billedplan' vil modsvare hhv vehicle og secondary subject (jf fx Black, 1979).

idet han bygger videre på Richards. I følge interaktionsteorien præges begge komponenter i en metaforsammenhæng af hinanden på 'utterance meaning'-planet, eller hen over planbruddet i den danske tradition fra Nykritikken. Billedplanet indvirker på modtagerens opfattelse af realplanet, men der går også en virkning den modsatte vej, nemlig fra realplan til billedplan. Hvordan forholder denne teori sig til de spørgsmål, som blev stillet ovenfor i afsnit 1? Det vil blive det aspekt, som denne artikel skal munde ud i en stillingtagen til.

Før jeg går videre med eksemplerne, vil jeg i et par afsnit give en introduktion til den grønlandske digter, hvis salmegen-digtninger jeg vil anvende, og en indkredsning af, hvilke generelle problemer de grønlandske forfattere stod over for, når de ønskede at gendigte danske salmer.

3. Jonathan Petersen og Henrik Lund

To af de største grønlandske salmedigtere i det 20. århundrede blev omtalte Jonathan Petersen og hans samtidige, Henrik Lund (1875-1948).⁷ Jeg vil her kort karakteri-

⁷ Den grønlandske salmetradition går tilbage til Hans Egedes tid, og udviklede sig i 1700-tallet og 1800-tallet inden for to parallelle spor, den danske missions salmebøger og den herrnhuttske missions salmebøger. Da herrnhutterne forlod Grønland år 1900, blev dele af deres tradition indoptaget i den tradition, som blev den grønlandske kirkes (skiftet fra mission til kirke skete ved lov i 1905). Den danske missions – og senere den grønlandske kirkes – tradition falder i tre faser. I den første fase er der tale om, at missionærerne i større og større udstrækning får et grønlandsk sprog der dækker de kristne begreber til deres rådighed. I denne fase oversættes / gendiges mange salmer af bl. a. Kingo og Brorson i deres fulde oprindelige længde. Ikke mindst imponerende er Niels Egedes oversættelse af 8 af Kingos passionssalmer, udgivet i en salmebog 1761 med 119 salmer med missionær Bruun som redaktør og bærende kraft. Anden fase som falder i 1800-tallet er præget af tendenserne fra Evangelisk-Christelig Salmebog. Den helt dominerende skikkelse er missionær Knud Kjer. Fasen er kendetegnet ved kortere og langt lettere tilgængelige salmer, uden at Knud Kjer dog gør den grønlandske tradition helt så flad som den danske. Tredje fase kommer fra slutningen af 1800-tallet, hvor der begynder at komme salmer digtet af grønlandere og hvor disse grønlandske digtere lader sig inspirere af Grundtvig, og dermed igen stiller højere krav til læserne litterært set fx ved at bruge bibellusioner. (For en kort introduktion Langgård, 1998, for en diakron

sere dem begge, dels fordi jeg vil referere til Henrik Lund nedenfor, dels fordi hans digtning danner kontrast til Jonathan Petersens og dermed er særdeles effektiv til at give et indblik i Jonathan Petersens salmedigtning, som jo er den salmedigtning, jeg i det følgende vil hente mine eksempler fra.

Når Henrik Lund i sine åndelige sange og salmer priser den grønlandske natur, lader det lyriske Jeg blive religiøst henført og slutter med, at denne verden er dog kun et genspejl af en endnu bedre hinsides verden, så er der ingen tvivl om, at den positive beskrivelse af den grønlandske natur giver læseren livslyst. Og dette så meget desto mere som der i hans digteriske univers og i hans religiøse overbevisning er tale om, at paradiset allerede er på jorden, når den troende og vakte blot lukker sit sind op og lytter til sin egen indre stemme.

Jonathan Petersen skrev ligeledes både sange og salmer – og er mindst lige så elsket for mange af dem stadig. Men ved en forfatterskabslæsning viser det sig, at dels er hans produktion langt større og strækker sig over meget længere tid, dels er der langt fra den enhed og afsluttedhed, som man finder hos Henrik Lund.

Der ses visse udviklingstendenser gennem Jonathan Petersens lange forfatterskab. Hans syn er gennemgående 'mørkere' i de første salmer, udvikler sig hen mod lidt mindre 'livsfjendskhed' i en midterfase for i visse digte i den seneste fase at komme nærmere på noget mere livsglæde og nærmere på Henrik Lunds holdninger og digteriske udtryk. Han tog også selv senere afstand fra især een bestemt salme fra den første fase.⁸ Men der er kun tale

eksemplificering Langgård, forthc., for det funktionelle og letfattede versus det litterære, jf Borup Jensen, 1972, samt Albrechtsen, 1978)

⁸ Der er tale om den salme, som blev udgivet som nr. 91 i Tapii, 1937 og som står som nr. 41 i Tuss. 1971. I vers 1 linje 5-10 står: 'derfor regner jeg verden og hvad der tilhører den for intet; hvis hele verden går under, vil jeg synge (salme): jeg ejer Jesus, han gør mig lykkelig.' (taamaattumik nunarsuaq / piilu nikagaakka; / piissaappat silarsuaq / tussiassaanga: / Jiisusi pigaara / pilluati-

om tendenser for en gennemsnitsbetragtning. Og det skal pointeres, at jeg for Jonathan Petersens digte kun er nået til at opstille en ante quem datering ud fra udgivelser (i modsætning til hvad jeg har nået for Henrik Lunds forfatterskab)⁹

Jonathan Petersens religiøse digtning er ikke på noget tidspunkt sådan, at den selv inden for en given periode udviser et livssyn, der kan siges konsistent at fylde hele hans digteriske univers, som det vi finder som en konstant gennem hele forfatterskabet hos Henrik Lund.

Henrik Lund oversatte / gendigtede ikke, når han skrev fædrelandssange, og også sjældent, når han skrev åndelige sange, men en del af hans salmer har forlæg. Ved at sammenligne forlæg og hans digte, kan man se, at han konsekvent omformer indholdet, så det bliver konsistent med hans eget livssyn, eller i det mindste tilnærmer indholdet stærkt til sit eget syn (Langgård, 1994).

Det samme er ikke tilfældet for Jonathan Petersen. Han fulgte i langt højere grad indholdet og holdningerne i sit forlæg, når han arbejdede med forlæg, og da han valgte forlæg med vidt forskellig tone, gav det stor variation. Da han ydermere, når han fraviger forlæg, ikke fraviger i en bestemt retning, kommer hans salmer ikke til at udgøre en helhed på nogen måde i stil med, hvad man finder hos Henrik Lund. Det betyder, at man ikke i de fleste tilfælde, hvor Jonathan Petersen afviger fra sit forlæg, kan sige

gaara.) og i vers 3 linje 1-4: 'Jesus ejer mig, / når denne verden forsvinder, / jeg vil være meget glad, / når denne kamp omsider vil ende' (Jiisup pigaanga / peerpat nunarsuaq manna, / qimattassagaanga / naassappat sorsuffik kiisa). Jonathan Petersen tog senere selv afstand (Balle, 1961), uden det dog gjorde, at han trak den tilbage – den står stadig i salmebogen.

⁹ Jf. Langgård (1984) 1987, kap. 2. Dateringen af Henrik Lunds digte hviler for de fleste digtes vedkommende på en datering ud fra en håndskreven manuskriptbog, der ligger på Museet, der er indrettet i hans hus i Narsaq. Derudover kan man lave en terminus ante quem datering ud fra hvornår digtene findes udgivet. Med hensyn til Jonathan Petersens digte har jeg til nu kun opstillet en a q datering ud fra udgivelser. Muligvis kan en gennemgang af diverse arkivalier give en præcisere datering af Jonathan Petersens digtning.

med sikkerhed, om han udelader noget bevidst af ideologiske bevæggrunde, eller han egentlig ønsker at være loyal mod forlægget men blot ikke er sig bevidst, hvor meget visse detaljer spiller ind på det samlede budskab, eller om udeladelser skyldes, at han ikke har magtet at få dem overført til grønlandsk.

Dog synes der hos Jonathan Petersen at være en tendens til at bruge betydningsenheden 'naalaC-', som står for at lyde, at adlyde, at være artig. Det er den samme leksikale størrelse, som bruges om børn, der skal være lydige og hverken ses eller høres. Dvs. at der synes at være en tendens til at understrege autoriteten også i gengivelse af forlæg, hvor der ikke findes den betydning.¹⁰ Dette kan være en bagvedliggende grund til, at han i så høj grad ikke overfører de udtryk, hvor Grundtvig med levende metaforer udtrykker noget om det guddommelige ved meget menneskelige og / jordiske træk. Det er i disse tilfælde, at han godt nok synes at følge et forlæg, hvad angår dets hovedindhold, men hvor tonen alligevel i visse tilfælde afviger fra forlægget. Det var netop disse afvigelser, som fik mig til at studse, og som denne artikel drejer sig om.

Det er muligt, at en yderligere beskæftigelse med Jonathan Petersens forfatterskab og især arbejde med evt. efterladte papirer, kan kaste mere lys over motiver etc. til afvigelser mellem forlæg og hans gengivelser på grønlandsk.¹¹ Men i

¹⁰ I hele den kristne terminologi på grønlandsk har der fra første færd af været fokuseret på lydighed. 'Herre' er på grønlandsk egl 'den der adlydes' etc. Men ud fra et KWIC-indeks over salmebogen fra 1971 og checket med tidligere salmebøgers ordvalg fremtræder det klart, at der blev yderligere fokuseret på det ved at bruge verbet 'adlyder' i højere grad i slutningen af 1800-tallet i salmerne. Jonathan Petersen førte den diskurs videre i modsætning til, hvad Henrik Lund gjorde.

¹¹ Jonathan Petersen skrev i sine etno-nationale sange oftest meget revsende til sine medgrønlandere for at få en bedring i samfundsforholdene (jf. Langgård, 1998). Det kan synes paradoksalt, at sådanne digte skrev han flest af i den periode, hvor han i sine salmer udtrykte sin mest voldsomme livsforsagelse. Også dette sættes i perspektiv af Henrik Lunds digtning, hvor det samfundspolitiske og det religiøse gik op i en højere enhed, ved at han i begge dele udtrykte, at

det følgende vil det centrale blive, at sætte Jonathan Petersens tekst op versus hans danske forlæg – og lave en komparativ analyse, for derigennem at få belyst hvad udeladelserne giver af konsekvenser og dermed få kastet lys over, hvad det er der sker i de danske forlæg. Det grønlandske materiale bruges til at kaste nyt lys over de litterære

virkemidler i de danske salmer. Det primære sigte her er ikke at give en forfatterskabslæsning og mere specifikt at søge at fastlægge motiver bag Jonathan Petersens udeladelser, men derimod at se på konsekvenserne af udeladelserne og dermed hvilken virkning de udeladte elementer havde i de danske forlæg. Men først vil jeg dog kort ridse op, hvilke problemer der også – ud over evt. forskelle i religiøst syn – er medvirkende til, at elementer udelades i gengivelserne på grønlandsk.

4. Problemer ved at have et danske forlæg

Som allerede bemærket af Frederik Nielsen (Nielsen, 1936), var det vanskeligt for de grønlandske salmedigtere at have Grundtvig som forlæg, når Grundtvig brugte den danske natur. Det eksempel, Nielsen bruger, er Andreas Hansens (1860-1909) gendigtning af Grundtvigs 'Du som går ud fra den levende Gud', og det, han peger på, er, at Hansen har været nødt til at undlade at gengive vers fire 'Skin over vang som en morgen med sang, / morgen i maj, når det grønnes/'.

Men rent faktisk er der flere problemer forbundet med at overføre en salme som denne til grønlandsk. Hvis vi bliver ved forskellen på dansk og grønlandsk natur, kan også den natur, som er en naturlig del af Grønland, give anledning til overvejelser. I vers 4 skriver Grundtvig i de sidste to linjer: "Tonerne dybe i gry og kvæld / røre selv hjertet

man skulle lytte til sin indre stemme, for dér fandtes svaret på, hvad man burde gøre.

så hårdt som fjeld!' Tanken om "hjertet så hårdt som fjeld" gengiver Andreas Hansen direkte – og ingen i Grønland vil have svært ved at forstå den sammenligning. Men ikke alle vil synes om den. Henrik Lund kæmpede med Grundtvigs gendigtning i 'Hil dig frelser og forsoner', fordi han uden tvivl kunne føle vælden i metaforerne i vers 4: 'Ak! Nu føler jeg tilfulde / hjertets hårdhed, hjertets kulde! / Hvad udsprang af disse fjelde, / navnet værdt, til at gengælde, / frelsermand, din kærlighed?' og i de to følgende vers metaforens udvidelse til "isbjerge". Det, der i følge en samtidig beskrivelse af ham, bød ham imod, var at lade så væsentlige dele af den smukke grønlandske natur som dens fjelde og isfjelde stå for det negative.¹² Han søgte gentagne gange at gendigte salmen, fordi dens indhold i så høj grad passede ind i hans religiøse syn, men uden held – overleveret er to versioner.

Den første er en 4 vers lang udgave fra 1912, hvor han Indsnævrer salmen til helt abstrakte begreber. Den anden er en 9 vers lang udgave fra 1919, hvor han overfører metaforen med floden, men uden at medtage fjeld og isfjeld. Den sidste version findes udgivet,¹³ og jeg vil her gengive midtersektionen i rå oversættelse:

¹² Nic. E. Balle skrev i anledning af overkateket Henrik Lunds præstevieelse artiklen: "Grønlands store Digter Pastor Henrik Lund. Hans Indsats i Skole og Kirke". Heri skriver han følgende (p 11): "Ogsaa i hans Salmedigtning kan man spore hans grønlandske Sjæl. Den kræver grønlandske Udtryk og maa stille sig kritisk i visse Tilfælde. "Hil dig Frelser og Forsoner" maa gerne oversættes til Grønlandsk, og han har selv prøvet derpaa tre Gange. Men Fjeldene maa ikke bruges som Udtryk for Hjertets Haardhed, Isbjergene kan ikke være Billedet paa Hjertets Kulde. Det er ikke Grønlandsk." (Balle, 1936).

¹³ Den udgivne version: Tapii 1937 nr. 528; Tuss 1971 nr. 168. Ang. de to versioner, henvises til Henrik Lunds håndskrevne manuskriptbog i Henrik Lunds Hus i Narsaq; Langgård (1984) 1987; samt Langgård, 1994, p 131.

4. *Ak! nu føler jeg til fulde
hjerterets hårdhed, hjerterets kulde!
Hvad udsprang af disse fjelde,
navnet værdt, til at gengælde,
frelsermand, din kærlighed?*

5. *Dog jeg tror: af dine vunder
væld udsprang til stort vidunder,
mægtigt til hver sten at vælte,
til isbjerge selv at smelte,
til at tvætte hjertet rent!*

6. *Derfor beder jeg med tårer:
Led den ind i mine årer,
floden, som kan klipper vælte,
floden, som kan isbjerg smelte,
som kan blodskyld tvætte af!*

*Taama naak asallarimma
annaqullunga pigimma
paasingaarpunga akissaq
taartitut tunissutissaq
immini saperlugu!*

*Upperaarali ilinnit
uummatinnilu ikinnit
kuuttoq aat asassutaasq
tarninillu eqqiaasq
assit erseqqullugu!*

*Taannalu uannut pimmat
uummatikkut soorlu kuummat
upperaara naammangaartoq
pissara tunissutaasq:
pinnik taaneqartunga!*

*Skønt du således elsker mig
og vil give mig frelsen
forstår jeg i høj grad at den
pris som skal gives til gen-
gæld kan jeg ikke selv klare!*

*Men jeg tror at dit blod som
strømmer fra dig og i mit
hjerter fra dine sår er kærlig-
hed og at det tvætter sjæle
for at dit billede kan stå klart!*

*Og da det kom til mig og
ligesom flød gennem mit
hjerter, tror jeg, at det er alt
nok, det som er givet til mig:
at jeg kaldes din!*

Jeg vil i slutningen vende tilbage til denne gendigtning. Grønlandsk er som sprog typologisk set meget forskelligt fra dansk, og dette giver også problemer ved gendigtning. Det, at grønlandsk er et fleksionssprog, gør, at rimet ikke er et stærkt stilistisk middel – eller hvis det endelig skal virke stærkt, er det et ekstremt vanskeligt virkemiddel. Det mærkes i høj grad, når en salme som 'Du som går ud fra den levende Gud' skal gengives, idet der ligger en kæmpe kraft i Grundtvigs udnyttelse af rimet – ikke mindst i indrimet i første og tredje linje. Når det ikke føres med over, svækkes gendigtningen – selvfølgelig især ved direkte sammenligning. Et andet typologisk træk, der vanskeliggør gendigtninger af danske salmer, er, at grønlandsk ikke kan danne composita, - et virkemiddel som alle både Kingo, Brorson og ikke mindst Grundtvig benytter meget og virkningsfuldt. Der er ikke så mange eksempler i 'Du som går ...', men dog finder vi ord som

"jorderiges", "menneskefod" og "livstræet". Hvis composita skal gengives på grønlandsk skal der ske en omskrivning. Der vil hyppigst blive tale om en possessorkonstruktion, andre gange et nomen fulgt af et andet nomen, hvor det sidste står som attribut til det første. Under alle omstændigheder vil det føles mere omstændeligt i langt de fleste tilfælde, og derfor betyde en stilistisk svækkelse, ligesom det i langt de fleste tilfælde vil gøre udtrykket længere og dermed vanskeligere at indpasse i det faste metrum. Alt dette betyder, at gendigtninger oftest springer halvdelen af et compositums semantik over, nemlig den specificerende del.¹⁴

¹⁴ Selv det at lave en sammenligning, kan hvis det ikke gøres med snilde, komme til at virke meget tungt, nemlig hvis der kommer en lang række ord bøjet i kasus den ækvalis (manifestet ved {tut}), der som termen antyder er den kasus, der semantisk står for sammenligning. Et eksempel, som viser problematikken, er et vers af en yndet sang fra a. q. 1934 af forfatteren og politikerens Avgo Lyng. Han sammenligner ungdommen med blomsten. Jeg vil gengive verset

De opregnede vanskeligheder betyder, at mange gange skabes de bedste salmer på grønlandsk uden direkte forlæg, - men måske nok med inspiration fra virkemidler i danske salmer. Ingemanns 'Dejlig er jorden' er en salme, der både i sit indhold og i sine virkemidler er helt kompatibel med Henrik Lunds digteriske univers, og alligevel lykkes Henrik Lunds gendigtning ikke særligt godt.¹⁵ Selv om Jonathan Petersen ikke kan siges at have et helstøbt religiøst digterisk univers som Henrik Lund har det, kan man på samme vis se en gendigtning af en eller anden dansk salme lykkes meget lidt - og så finde de samme tanker og de samme virkemidler brugt i en original salme af Jonathan Petersen og brugt af ham litterært tilfredsstillende (jf nedenfor i afsnit 6.b for et eksempel).

Da fokus i denne artikel skal ligge på, hvilke konsekvenser det kan få ikke at medtage billedplanet ved gendigtning, er det i denne forbindelse ligegyldigt hvorvidt udeladelsen sker bevidst for at opnå en anden tone, et andet indhold, eller det sker, fordi forfatteren af den ene eller anden grund ikke kan få billedplanet med ind i den grønlandske version. Men i analyserne i det følgende vil jeg selvfølgelig nævne det, hvis jeg mener, at andre dele i gendigtningen tyder på en bevidst drejning.

5. Generelt om Jonathan Petersens salmer udgivne i den grønlandske salmebog

Af Jonathan Petersens salmer udkom 25 i den grønlandsk salmebog i 1907 (Tussiutit, 1907), 47 i tillægget til denne (Tapii, 1937) og endelig udkom yderligere 16 i den sidst udgivne salmebog i 1971 (Tussiutit, 1971), men af disse 16 havde 4 været udgivet i den grønlandske sangbog Eri-narsuutit (nemlig som åndelige sange) og een i vækkelses-

uden oversættelse, mængden af 'tut' skulle kunne tale for sig selv: Naasutut ippugut, naaleruttortutut / issorissumi puttututut / aasap qaamarngani sikker-ruttortutut / takorannerseruttortutut. (Petersen (red), 1934).

¹⁵ For en nærmere gennemgang, jf Langgård, 1994.

bevægelsen Peqatigiinniat's sangbog. Dvs i salmebogsform udkom ialt 88 forskellige salmer. Alle salmerne fra 1907 undtagen een står stadig i 1971 udgaven, mens kun 29 af de 47 fra Tapii blev optaget i 1971 udgaven. I det følgende er samtlige eksempler fra den tidlige og den mellemste fase, idet der ikke kommer nogen nye Grundtvig gendigtninger i 1971. I det hele taget er salmerne, der først udgives i 1971, stort set Jonathan Petersens egne. Det kunne tyde på, at han oppe i årene i større udstrækning gik over til at digte uden forlæg.¹⁶

6. Eksempler på diskrepanser mellem Jonathan Petersens digte og deres Grundtvig forlæg

Jeg vil nu gennemgå nogle eksempler på salmer med Grundtvig forlæg. Samtlige eksempler er valgt for at belyse billedsprogets farvning fra realplanet. Der er ikke skelet til, om udvalget kan repræsentere Jonathan Petersens salmedigtning generelt.

6.a 'Jesus, himmelfaren' og 'Jiisusi tamaannga'

Grundtvigs salme: DS1953, nr 214, skrevet i 1850. JP's salme: Tussiutit 1907 nr. 222, Tussiutit 1971 nr. 209.

¹⁶ De kan selvfølgelig også være digtet tidligere og blot ikke udgivet, men andet kunne tyde på også, at han gennemløb en udvikling, også i sin sangdigtning, og tog inspiration fra Henrik Lund. Ang. udviklingen i hans sange, jf Langgård (1984) 1987, note 22 til kapitel 8. Ang. salmer se Langgård, forth, ang den sene påskesalme Tuss 1971 nr. 189 og jf i denne artikel sidst i afsnit 6b.

1. Jesus, himmelfaren,
Højt over engleskaren
Nu sidder ved Guds højre hånd
og sender os sin Faders Ånd.
Bøjer alle knæ for vor frelser.

2. Jesus, himmelfaren
udsender engleskaren
al jorden rundt til sine små
at vinke dem til Himlens blå.
Bøjer alle knæ for vor frelser.

3. Jesus, himmelfaren,
dog midt i folkeskaren
uddeler Himlens vin og brød,
er med sit folk i liv og død.
Bøjer alle knæ for vor frelser.

1. Jiisusi tamaannga
qangattareerpoq maanna,
Ataatami talerpia
tikillugu ingiffigaa
Naalannartingaarsiuk taava.

2. Jiisusi tamaannga
qangattareerpoq maanna,
Ataataasullu Anersaa
uppertunut aallartippaa;
naalannartingaarsiuk taava.

3. Jiisusi tamaannga
qangattareerpoq maanna,
pallorfigaallu inngilit
ataqqivaallu inuit;
naalannartingaarsiuk taava

4. Jiisusi tamaannga
qangattareerpoq maanna,
tamatta qaaqquaaticut
qilammut pinningaartumut;
naalannartingaarsiuk.

5. Jiisusi tamaannga
qangattareerpoq maanna,
innuttani sernissorpai
pavanngalu nerlersorpai;
naalannartingaarsiuk taava.

Jesus er allerede nu
opfaren herfra,
idet han er kommet til
sin faders højre hånd og sidder dér
Så berliggør I ham¹⁷

Jesus er allerede nu
opfaren herfra,
han sender Faderens Ånd
til de troende;
Så berliggør I ham.

Jesus er allerede nu
opfaren herfra,
og englene kaster sig ned for ham
og menneskene ærer ham
Så berliggør I ham.

Jesus er allerede nu
opfaren herfra,
han kalder os alle
til den skønne himmel;
Så berliggør I ham.

Jesus er allerede nu
opfaren herfra
han beskytter sine undersætter
og han giver dem mad deroppefra
Så berliggør I ham.

¹⁷ Udtrykket er den grønlandske traditions gengivelse af at *berliggøre*, men stammen i ordet er *naalaC-*, den stamme, der står for 'at adlyde, at være lydige' – og på den måde lå der trods leksikalisering stadig en undertone af at bøje sig for Herren, hvilket i dette tilfælde i øvrigt passer med at det skal gengive det danske *Bøjer alle knæ* Selv om den danske term *berliggøre* etymologisk er beslægtet med *herre* (via plattysk og tysk, ODS bd 7), er det ikke konnotationer der spiller med på dansk.

Jonathan Petersen gendigter Grundtvigs 'Jesus, himmelfaren' tidligt. Den optages i Tuss 1907. I stedet for tre vers bruger Jonathan Petersen fem vers, idet han breder Grundtvigs første linje ud over to linjer, og bruger de tre første af sine vers til at gengive første vers hos Grundtvig. Men salmen er ikke blot længere, den giver også et andet syn på Kristus. Jonathan Petersens tendens til at understrege hierarki - menneskets underdanige stilling - dominerer. Kristus ses kun nedefra op, mens hos Grundtvig det lille 'dog' i vers 3 understreger, at han stadig alligevel er her: 'dog midt i folkeskaren / uddeler Himlens vin og brød, / ..'. Dette er en regulær forskel i syn.

Men det har en yderligere virkning på, hvordan livet på jorden skildres. Jonathan Petersens har 'ataataasullu anersaa', ordret: 'han som er faderen, hans ånd', i vers 2 i stedet for Grundtvigs 'sin faders ånd' i vers 1. Nok står der omvendt 'ved Guds højre hånd' hos Grundtvig i vers 1, mens Jonathan Petersen skriver 'ved sin faders højre hånd', men virkningen af 'sin' hos Grundtvig dækker tonen i hele hans vers 1, mens Jonathan Petersen, når han deler det op i to vers, kommer til at skabe afstand imellem elementerne og gør det mindre 'familiært' og dermed mindre jordisk. Grundtvig balancerer mellem 'en intimitets tryghed' og Guds selvfølgelige ophøjethed. Jonathan Petersen medtager kun ophøjetheden.

Hos Jonathan Petersen sender Jesus blot faderens ånd, og han sender den til 'de troende' ikke til 'os'. Hos Jonathan Petersen 'kalder Jesus os alle til den skønne himmel', han sender ingen engleskare, og der er intet, der modsvarer tonen i 'al jorden rundt til sine små, at vinke dem til Himlens blå'. Himlen er med en meget jordisk vinkel 'blå' hos Grundtvig.

Forholdet til det hinsidige skildres med "barnetroens" konkrete nærværende vinkel hos Grundtvig. Hvor det ophøjede skildres positivt hos Grundtvig med udtryk for menneskelige relationer, skildres selvfølgelig dermed det

hinsidige som positivt, men der går også en virkning den modsatte vej. Det, at menneskelige / jordiske foreteelser bruges til at skildre det himmelske, kaster et positivt skær over det jordiske. Det jordiske bliver derved indirekte positivt, så at sige bagom ryggen på modtager (og forfatter?). Det er præcis denne effekt, jeg søger at forfølge også i det følgende.

Netop betydningsenheden 'vinke' er et genkommende element hos Grundtvig og tjener til denne sammenknytning mellem jord og himmel – det er selv samme leksem, der skaber en vigtig del af stemningen i 'Dejlig er den himmel blå' (vers 1: ... / hvor de gyldne stjerner blinke, / hvor de smile, hvor de vinke, / os fra jorden op til sig.). 'Vinke' står ligeledes i salmen 'Syng højt min sjæl ...' (cf afsnit 1). Og 'blå' fra 'Jesus, himmelfaren' står også centralt i 'Dejlig er den himmel blå' ved at stå i indledningslinjen og lægge grundtonen for salmen.

6.b 'Kom, Guds Helligånd, kom brat!' og 'Qaallutit Anersaaq-aa'

Grundtvigs salme: DS 1953 nr. 263, skrevet i 1837-1870, under inspiration fra 'Veni, sancte spiritus' (jf Mallings v.). Jonathan Petersens salme: i Tapii, 1937 nr. 554; Tuss71 nr. 247.

1. Kom, Gud Helligånd, kom brat!
Gennembryd den mørke nat
med Guds morgenrøde!
Lad vort hjertes lærkeslag
hilse Herrens klare dag,
som står op af døde!

3. Saligheden, tvivl til trods,
gør indlysende for os,
som ved ånd os trøste,
føle dybt, at uden dig
tomt er alt på jorderig,
avner kun at høste!

2. Sjælesorger allerbedst,
hjerterkamrets ædle gæst!
Vær hos os til stede
med Guds fred i storm og strid,
himmelsk trøst i trængsels tid!
Sluk vor sorg med glæde!

4. Styrk og bøj os med din arm,
gør vor kolde kundskab varm,
dæmp og luer vilde!
Rens os med dit hjertesuk,
kvæg os med din morgendug:
dryp fra livets kilde!

5. Lad for os, som på dig tro,
livets blomster overgro
gravens mørke tilje!
Og ved kirkegårdens port
viift fra os hver skygge sort
med din hvide lilje!

- bliver hos Jonathan Petersen til følgende på grønlandsk, med min råoversættelse:

1. *Qaallutit Anersaaq-aa,*
Gnutip qaamangaarnera
qaamatissuk maanga;
taartog peeruk uummatitfjern
qiimasuutissillugit
nipiminnik aamma.

2. *Tarnit paaqqinnittuat,*
uummat taarmit peersitat
eqqissisingaaruk;
najoruk qimannagu
tuppallersartarlugu
nuannaartingaaru.

Kom herben, o, Helligånd,
lad Guds stærke lys
lyse herben;¹⁸
det mørke, idet du også
lader ham få hjerterne til at fryde sig
med deres stemme.

Du der passer på sjælene,
bring i bøj grad fred til det hjerte,
som du fjernede fra mørket;
vær hos det, forlad det ikke
trøst det
få det til at være rigtigt glad.

¹⁸ Dette er ordlyden efter revisionen til salmebogen 1971 (Tuss 1971). I Tapii 1937 var ordlyden: *Qinnortiguk maanga*, hvilken kan oversættes til: *stråle benben*.

3. Naak akornutissavut
nakimassutaaqisut
nakimaassutaagit;
pilluartussaagatta
qularunnaarsilluta
aalajaassutaagit.

4. Eqqiakkit uummatit,
uppinngitsut saatikeit,
maniguutitikeit;
anersaamisaarlutit
killigaalersillugit
uummartinniakkit

5. Naalit ikkussukkatit,
uppertinni erserlit
uumatitsisuulit;
toqumi sunniigilit
tuppalliutaallutik.
ilivermit naalit.

Skønt alt det der hindrer os
giver tvivl
så vær du den der gør os faste i troen
For at vi skal blive salige
så vær du den der får os til at stå fast
og holde op med at tvivle.

Rens hjerterne,
vend dem, der ikke tror, til dig,
gør dem ydmyge for dig;
med et suk
lad dem blive grebet
og få dem til at leve.

Lad de ting som du har plantet gro
lad dem blive synlige hos dine troede
lad dem bringe liv;
lad dem påvirke godt i døden
og trøste,
lad dem gro fra graven.

I Tuss.71 udgår vers 4, og sidste vers bliver vers 4 og omformuleres til:

4. Naalit ikkussukkatit
uppertinni erserlit
uumatitsisuulit;
toqumi toqunatik
naasorittut illutit
ilivermit naalit.

Lad de ting, som du har plantet, gro
lad dem blive synlige hos dine troede
lad de ting bringe liv;
lad dem i døden ikke dø
men lad dem blomstrende
gro fra graven.

Jonathan Petersens salme er udgivet i Tapii, 1937 med 5 vers som i Grundtvigs. I 1971 er der sket en del ændringer i ordlyden, og ikke mindst er vers 4 udeladt. Jonathan Petersen har intet af Grundtvigs naturbeskrivende udtryk. Han bruger vækstmetaforen i sit sidste vers, men bruger den meget abstrakt – slet ikke jordisk

konkret som i Grundtvigs 'livets blomster' som skal 'overgro gravens mørke tilje' og 'kirkegårdens port', 'skygge' 'din hvide lilje'. Jonathan Petersens salme "legitimerer" dermed ikke jordelivet. Hans salme fokuserer udelukkende på det eskatologiske – livet på jorden ses som mørkt og hindrende, og det eneste positive er, at

Guds Helligånd lyser op og lover bedre tider. Der er tale om, at Helligånden skal komme med 'Guds stærke lys' men ikke om 'Gennembryd den mørke nat / med Guds morgenrøde'. Jonathan Petersen omtaler hjertet, men intet af 'Lad vort hjertes lærkeslag / hilse Herrens klare dag, / som står op af døde.' Jonathan Petersen har intet, der modsvarer intimiteten i 'hertekamrets ædle gæst', intet af naturbeskrivelsen og det jordiske element, der ligger bag: 'i storm og strid', 'avner kun at høste', 'din arm', 'din morgendug', 'livets kilde'. Det jordiske er hos Grundtvig med ikke kun som stedet, hvor Helligånden virker, men også som metaforunderlag for 'morgendug' og 'kilde'. Selv Jonathan Petersens fjerde vers i den oprindelige version er der kun 'ved at sukke'. Men derimod betoner han eksplicit, at hjerterne skal gøres ydmyge, hvilket jeg ser som en del af tendensen til at betone lydighed. Hvor det plastisk fængende hos

3. Guutip naalagaaffittaava
illit pinngortittarpat,
tarningup inuunertaava
aasatut ilersippat;
unnuaq itertittat
qaamasuujuartippat.

4. Soorlu allaaqqissuarmi
seqineq tarrinngitsoq,
tarningit silarsuaanni
unnuaq nuinngitsoq;
taama Anersaaq sulit
qaammarsaajuarlutit!

I denne salme bliver det jordiske liv nærværende og langt mere værd i sig selv og ikke kun som ventepost til viderefærd ud i det eskatologiske. Det skal bemærkes, at

Grundtvig sætter fokus på det jordiske, mangler dette element hos Jonathan Petersen.

Hovedbudskabet er hos Jonathan Petersen stort set som Grundtvigs hvad angår Helligånden, men der er ingen samtidig indirekte positiv beskrivelse af livet her på jorden.

Jonathan Petersens gengivelse af 'Kom, Guds Helligånd, kom brat' udgives i Tapii, og synes dermed at tilhøre en midterfase i hans forfatterskab. I Tussiutit 1971 efterfølges den af en salme, som er Jonathan Petersens egen og som synes sen (i hvert fald udgives den først med Tuss 1971): 'Qaagit Anersaaq, ilunnut' ('Kom, Helligånd, ind i mit indre'). I den overtager han et digterisk udtryk fra Henrik Lund 'tarningit silarsuaanni' ('i sjælenes verden') og udnytter naturen til at skildre de åndelige udviklinger som en Grundtvig (uden måske at nå hverken Henrik Lunds eller Grundtvigs niveau) i vers 3 og 4:

Du skaber altid Guds
nye rige,
du får sjælens nye liv
til at blive som en sommer;
den nat du vækker op
gør du altid lys.

Ligesom solen ikke
forsvinder på en klar himmel,
Ligesom natten ikke viser sig
i sjælenes store verden; -
Gid du vil virke sådan Helligånd
idet du altid lyser op!

den virkning opnås af Jonathan Petersen gennem comparisones, ikke gennem metaforer, men processen og perceptionen af interaktiv valorisering er den samme.

Dette er en af de salmer, udgivet i Tussiutit 1971, som synes at pege på, at Jonathan Petersen undergik en udvikling dels under påvirkning fra sin samtidige Henrik Lund, dels under inspiration fra de danske salmer og deres virkemidler.

6.c 'Herren strækker ud sin arm' og 'Naalakkap isatsippai'

Grundtvigs salme: skrevet 1837, med engelsk forlæg (Malling s.v.), DS1953 nr. 402. Jonathan Petersens salme er udgivet i Tussiutit 1907 no. 320 (to vers); i Tussiutit 1971, no 325 (et vers).

Grundtvigs 'Herren strækker ud sin arm' lyder:

*Herren strækker ud sin arm,
små vil han velsigne;
kommer, små, til Jesu barm,
lærer ham at ligne!
Døb, genfød dem, Herre from,
dybt i livets kilde!
Aldrig til død og dom
sig fra dig forvilde!*

Jonathan Petersens version fra 1971 på et vers, hvis linjer dels svarer stort set til de første fire i første vers og de sidste fire i andet vers af 1907 versionen, er kort og anonym. Men hvordan med 1907 versionen?

1. Naalakkap isatsippai
assani merlertunut,
pilluaqqujumavai
aggersartut imminut
ajogersortarlugit
immisut peqqullugit
alliatornerminni.

2. Saamasutit Naalagaq,
ernioqqissillugu
una merlertunnguaq
serniguuk qimannagu,
toqu eqqartuussullu
tammariartorfillu
orneqqunaveerlugit.

*Herren strækker ud
sine hænder til de små,
han vil velsigne dem
som kommer til ham, og
lære dem,
at de skal være som ham
i deres opvækst*

*Nådige Herre,
genfød
dette lille barn
skærm det, forlad det ikke,
lad det ikke komme til
død og dom
og fortabelse*

Heller ikke i denne længere version finder man noget der modsvarer 'barm' og 'Døb,, /dybt i livets kilde' – det sidste understreget ved at 'forvilde' rimer som dens modsætning. Man kan sige, at selve dåbssituationen vil være nærværende, når salmens synges, og at det derfor ikke betyder stort at udelade 'Døb'. Men derimod giver 'barm' og 'livets kilde' endnu en gang menneskelige/ jordiske træk til det guddommelige – og

dermed indirekte en positiv holdning til det menneskelige og jordiske hos Grundtvig.

6.d 'Halleluja for lysets drot' og 'Haliiluja, toqup inaa'

Grundtvigs salme: 1837, efter forlæg af I Watts (Malling s. v.), DS1953 nr. 221. Jonathan Petersens salme: i Tapii 1937 nr. 548, Tussiutit 1971 nr. 181.

1. *Halleluja for lysets drot!
Hans kæmpeværk er stort:
han gæsted dødningskongens slot
og sprængte Helveds port.*

3. *Med heltefryd i stråleskrud,
med ar af lægte sår,
da stævmed sejerherren prud
op til sin Faders gård.*

5. *I støvets børn med banesår,
lovsynger livets drot!
Hans gave er et gyldenår,
livsaligt, evigt godt.*

2. *I mørket skinned livets sol,
og Frelseren opstod,
da styrted dødens kongestol,
da faldt tyrannens mod*

4. *Der højt opbøjet troner han,
vor frelser og vor Gud,
velsignelserne trindt om land
rundhåndet strør han ud.*

6. *I lysets ånder, englekor,
lovsynger "Gud med os",
som rejste op den faldne jord,
al mørkbeds magt til trods!*

Denne salme får følgende ordlyd hos Jonathan Petersen (her i 1971 udgaven, hvor der kun er en ubetydelig ændring fra Tapii versionen):

1. *Haliiluja, toqup inaa
pissaasup inigaa
artorsartilluinnaarpaa
toqup kunngersua.*

2. *Toqumiut isaaffiat
pissaajunnaarsippaa,
qaammartippaalu taarnerat
inaata pigisaa.*

*Halleluja, den magtfulde
sidder på dødens sted,
han nedgjorde totalt
dødens fæle konge.*

*Dødnigenes port
dens magt nedbrød han
og lod mørket dér på deres sted
blive lysende.*

3. Isertitaasut tassunga
parnaarussaarsippai,
uppertinimi tassannga
anisitaatippai.

4. Pujualaasut, saassiuk
pissaasoq kunngersi,
unnersiutigisiuk
makittoq poorskimi.

5. Nersuummik tussiarfigaat
qilammi inngilit,
nunap ilua qaammarmat
pissaanersuanit

6. Toqumiunusut poorskimi
tipaatsungaaritsi,
inuuneqarmat toqumi
utaqqivissami

I den danske salmebog fra 1953 står Grundtvigs salme under 'Jesu Kongegerning', men i 1897 salmebogen stod den under 'Jesu lidelse og død'. Jonathan Petersens gendigtning står i den grønlandske tradition i afsnittet for påskesalmer.

Jonathan Petersens gengivelse bliver måske lettere tilgængelig, men ikke lysere af, at han ikke slutter med to vers med lovsang, men slutter salmen med et vers, hvorved han opfordrer 'de som hører til i døden' til at fryde sig. Jonathan Petersen udelader stort set ikke alene hele riddertidens metaforik, men også Grundtvigs opblødning med at lade det glide over i den danske storbondes verden med 'op til sin Faders gård' (vers 3) og videre med sædemands- metaforik i vers fire: 'velsignelserne trindt om land / rundhåndet strør han ud.' Ligeledes udelader Jonathan Petersen børnemetaforen, han taler ikke om 'I støvets børn' men

De der var sendt derind
befriede han af deres fangenskab
for han lod sine troende
gå ud derfra.

I, som er støv, vend jer til
jeres mægtige konge,
pris ham
der opstod i paasken.

Englene i himlen
synger lovsang til ham,
fordi jordens indre blev lys
ved hans store magt.

I døddinge,
fryd jer i påsken,
fordi der er liv i døden
hvor der skal ventes.

om 'I som er støv'.

Jeg skal ikke være den der beklager en nedtoning af kampmetaforikken, men idet han udelader dette og især også indholdet i Grundtvigs vers 4 og dermed "sædemand" såvel som "barn", så bliver salmen ikke blot mere en ren påskesalme (hvilket gør dens placering rimelig i den grønlandske tradition under påskesalmer, trods det at Kristus betegnes 'kungi' ('konge') i denne duel mellem konger), men samtidig udelader så Jonathan Petersen endnu engang den indirekte hyldest til det jordiske liv.

6.e 'Han som har hjulpet hidindtil' og 'Massakke-mut ikiuiuartoq'

Grundtvigs salme: 1845-50, DS1953 nr. 28. Jonathan Petersens salme: Tapii 1937, nr. 488; Tussiutit 1971, nr. 19.

1. Han, som har hjulpet hidindtil,
han hjælper nok herefter,
han altid kun det vedste vil,
og han har almagts-kræfter,
og han så grundig alting ved,
at selv til bunds i kærlighed
ser klart hans forsyns-øje.

2. Den øde ørk, det vilde hav,
den hårde vinterkulde,
den dybe sorg, den mørke grav,
de kære under mulde,
for alt hos Gud er gode råd,
til frydesang han vender gråd
så let som vind og vove.

3. Thi når vor sjæl er i Guds hånd,
Guds ord i mund og hjerte,
da brister for os alle bånd,
som pine kan og smerte,
da åbner sig, som aldrig før,
Guds-rigets port, Guds-busets dør
og livets kilder alle.

4. Om end vort støv er lige tungt,
så får vor sjæl dog vinger,
så den med ordet evig ungt
sig let til Himlen svinger
og ser så fra det høje ned
med smil på verdens usselhed,
med trost på jordens møje.

5. Vi føler, at hvordan det går,
hvad verden gør og lader,
så gav os Gud dog børnekår,
så er dog Gud vor Fader,
så er vor død dog kun et blund,
og støvet om en liden stund
får også ørnevinger.

6. Min sjæl, hvi bruser du da så
og krymper dig i støvet
og gruer for de skyer grå,
for vindens pust i løvet?
Du ved jo dog, trods vind og sky,
du skue skal de himle ny,
som Gud gør evig klare!

7. Og du, mit støv, hvi sukker du
som under fjelde knuset?
Du hører jo, der skaffes nu
dig plads i faderbuset;
din frelser vidner: Ej et hår
forkomme skal i ormegård
og fattes i Guds rige!

Denne Grundtvig salme bliver i Jonathan Petersens gendigtning til (her i udgaven fra Tapii, Tuss 1971 adskiller sig kun et sted ved at have 'timivut' (vores legemer) i begyndelsen af vers 4):

1. Massakkumut ikiiniuartoq
kingornalu ikiissavog
ajunngitsoq ajugaqanngitsoq,
nalunngilaalumi tamaasa
asanningaarluni pivai tamaasa.

2. Ikiuissigaarpummi tamatta
ajorsarnartorsioraangatta
aliasuuteqartaraangatta,
tuppallersaajumagajuppoq,
malinnillu manissisitsisarpoq.

3. Qitornatut assaanut peqqugutta
oqaasianut naalattuulluta
annaassutaanut tunniulluta
artorsaativut peerumaarput,
qujassutissavut pilerumaarput.

4. Timerput massa merngortortangaartoq
tarnittali suloqalersutut
qilaap tungaanut qaffalersutut
silarsuup pii nikagisarpai,
piunngitsuusut aamma takusarpai.

5. Ataatagaarpummi asanningaartoq,
tamattalu qitornaraatigut,
silamiut artussavaatigut;
Ataataq ikiortigaarput,
toqugaluarutta ilagaarput.

Han som hele tiden har hjulpet til nu
han vil også hjælpe fra nu af,
han som er god, almægtig,
for han kender alle ting
og tager sig meget kærligt af alle.

Han er jo den, der hjælper os alle,
når vi har problemer,
når vi sørger,
så er han der altid til at trøste
og han jævner bølgerne.

Hvis vi giver os hen som børn i hans hænder
og er lydige mod hans ord
og giver os hen til hans frelse,
så vil vore bekymringer forsvinde
og vore taksigelser vil komme.

Skønt vort legeme bliver helt udslidt
så regner vor sjæl, idet den er ligesom en der får vinger
og stiger mod himlen,
ikke verdens ting for noget,
og den ser også, at de er helt ligegyldige.

For vi har en Fader, der er meget kærlig,
og vi er alle hans børn,
de, som hører verden til, vil ikke kunne overvinde os,
vi har Faderen til at hjælpe os,
selv når vi dør, er vi sammen med ham.

Jonathan Petersens version har kun 5 vers, idet han ikke har medtaget de to sidste vers, og hans femte vers giver en lidt anden slutning på salmen – en overtalende vished om, at vi er Guds børn og dermed kan de (verdslige) mennesker ikke gøre os noget, i stedet for Grundtvig spørgsmål til sjæl og støv. Nok tales der hos Jonathan Petersen om børn men ikke om 'børnekår' og slet ikke om 'ørnevinger'. Alt i alt borttages alle detaljer, kun de abstrakte hovedlinjer bevares (dog har Jonathan Petersen, at Gud får bølger til at lægge sig). Jonathan Petersen søger ikke at gengive Grundtvigs composita 'Guds-rigets (port)', 'Guds-husets (dør)'. Men dér, hvor salmen taber i nærhed og også fjerner sig fra tonen i sit forlæg, er allermest i vers fire, hvor Jonathan Petersen i udtryk nærmer sig den salme, som han som omtalt tog afstand fra (jf afsnit 4). Han udtrykker nemlig at sjælen stiger til himles (ikke noget der modsvarer 'så den med ordet evig ung / sig let til Himlen svinger') og 'silarsuup pii nikagisarpai / piunngitsuusut aamma takusarpai' ('den regner verdens ting for intet og ser også at de er helt ligegyldige') dvs helt uden den menneskeligt varme overbærenhed, der ligger i Grundtvigs 'og ser så fra det høje ned / med smil på verdens usselhed, / med trøst på jordens møje.' Endnu engang viger den menneskelige dimension hos Jonathan Petersen for den abstrakte gengivelse af Grundtvig – og dermed svinder også den indirekte positive beskrivelse af denne verden.

7. Konklusion

Jonathan Petersen medtager ikke (hovedparten af) det billedsprog, der hos Grundtvig har det guddommelige og menneskets fremtid eskatologisk set som realplan, og bruger jordiske og menneskelige elementer som billedplan. Eksemplerne viser, at det ikke blot er et enkeltstående fænomen, men netop sker igen og igen og dermed præger Jonathan Petersens digtning. For selv når hans gendigtninger egentlig i hovedsagen følger hovedbudskabet i det danske forlæg,

bliver tonen i hans salmer alligevel mørkere, mere himmelvendt og mere livsforsagende. Dertil kommer så, at han også direkte i visse tilfælde formulerer meget livsfjendske synspunkter eksplicit. Ved at sammenligne Jonathan Petersens salmer med de forlæg, han har brugt, kan man sætte hans salmer i perspektiv og dermed få karakteriseret dem. Når han udelader 'det jordiske / menneskelige billedsprog', udelader han noget, som ville have den effekt at sætte det jordiske liv i en positiv belysning, ved at det kobles til det guddommelige / det eskatologiske.

Omvendt viser eksemplerne også noget om funktionen af Grundtvigs billedsprog af den omtalte art. Det viser, at meget af den livsbekræftende tone, der findes i Grundtvigs salmer, kommer ind i dem via hans brug af dette 'jordiske / menneskelige billedsprog'. Hvis man tager det væk, ville hans salmer være meget mindre livsglade, og meget mere himmelvendte.

Ud over at bidrage til disse to forfatterkarakteriseringer viser eksemplerne noget om metaforer og de processer, der sker i forbindelse med dem, nemlig en gensidig valorisering. Inden jeg går videre med at se på implikationer af dette syn for teorier om metaforer, vil jeg vende tilbage til Henrik Lunds kamp med 'Hil, dig frelser og forsoner', som jeg første gang stiftede bekendtskab med i 1984. I alle årene har det for mig været det fineste eksempel på, hvor bevidst en digter han var og hvor etno-national selvstændigt tænkende han var, når han selv i kirkelig-religiøs sammenhæng tog etno-nationale hensyn, ja et excellent eksempel på, hvor kohærent hans digteriske univers og hans livsopfattelse generelt var. Det har altid været så indlysende en forklaring, at man ikke kunne lade grønlandske fjelde og isfjelde stå for hjertets hårdhed, hjertets kulde. Men hvorfor egentlig?? Hvis ikke det var sådan, at der sker en bilateral valorisering, jamen så ville der vel ikke ske noget ved det. Hvis teorierne om, at det kun er billedplanet, der påvirker vores syn på realplanet og ikke omvendt, holder, jamen så ville forklaringen på

Henrik Lunds vægring skulle være, at modtageren i en grønlandsk kontekst ville afkode budskabet forkert, i og med at fælde og isfælde på forhånd var valoriserede og positivt valoriserede. I den situation ville det være meningsløst at tale om, at man ikke burde bruge fælde og isfælde i Grundtvigs sammenhæng. Man måtte tale om, at det ikke kunne lade sig gøre. Men den begrundelse, som tillægges Henrik Lund, er ikke, at han påpegede afkodningsproblemer – og det er heller ikke den forklaring, som giver mening.

Konklusionen på dette er, at Henrik Lund eksemplet eksemplificerer det samme fænomen som Jonathan Petersen eksemplerne, nemlig at der sker en bilateral valorisering. Forskellen mellem dem er, at Henrik Lund eksemplet drejer sig om en afværgelse af en negativ valorisering, mens Jonathan Petersen eksemplerne drejer sig om et tab af en positiv valorisering.

Konsekvensen af ovenstående bliver, at den teoretiske ramme, der kan rumme eksemplerne, bliver stærkt eklektisk i forhold til de teorier, der er fremsat om metaforer. Som nævnt i afsnit 2, tilslutter jeg mig den cognitive semantiks ide om at 'vi lever gennem metaforer', men jeg følger ikke den cognitive semantik i dens syn på processen ved metaforer som unidirektional i alle tilfælde (og er dermed på linje med den kritik, som fx ses hos Johansen, 1997, p 246).

Tværtimod er hovedpointen i min tese jo, at det, der indgår som billedplan, ikke alene evt 'reduceres' for at der kan findes fælles træk, som giver analogien, isomorfismen på begrebsplanet, men også, at der foregår eller kan foregå en værditilskrivning til billedplanet ud fra, hvad der ligger af vurderinger af realplanet. Metaforer ikke kun bærere af kognition, men også af emotion. Og i den emotionelle dimension bestemmer også realplanet mere eller mindre billedplanets valorisering.

Dermed ligger jeg på linje med interaktionsteoretikerne i deres teori om, at begge komponenter i metaforen kan præges på 'utterance meaning'-planet, som Black - idet han

bygger på Richards - har fremsat som teori. Men nu synes der i interaktionsteorien snarere at tænkes på, hvad Nøjgaard betegner som 'semværdier' (Nøjgaard, 1993, p 84). Det kan man måske ovenikøbet sige ligger allerede i ideen om, at metaforen bygger på sammenligning. Når man for at forstå metaforen eller sammenligningen skal finde et tertium comparationis-felt, kan man sige, at de to dele påvirker hinanden i den forstand, at det påvirker opfattelsen eller rettere selektionen af deres 'semværdier', at man skal finde det, som de har fælles.

Hvad jeg derimod ikke har set beskrevet er, at billedplanets indhold tilskrives en valorisering i betydningen positiv versus negativ ud fra realplanets på forhånd givne valorisering, sådan som det er blevet påvist ovenfor.

Måske denne valorisering i mange tilfælde snarere er en medfølgende bivirkning, end den egentlig sker intenderet. Denne virkning optræder ikke mindst, hvor værditilskrivningen er meget entydig og ekstrem for realplanets elementer, sådan som det er tilfældet, når talen i salmer er om 'det guddommelige', 'det evige liv', 'Paradiset'. Sådanne elementer må antages at have en positiv ladning i en kristen kontekst på forhånd og uomtvisteligt. Billedsproget kan så gøre sådanne elementer nærværende, mere forståelige, give nye vinkler, gøre dem levende, hindre at udtrykkene slides til floskler, rykke i døde / døende metaforer, men basalt er hovedværditilskrivningen en præsupposition.

Men jeg mener ikke, at man kun finder denne valorisering fra realplan til billedplan i sammenhænge, der er så fast definerede, som de behandlede religiøse sammenhænge er det. Hvis man genlæser gennemgange af metafor-kritiske indlæg, behandler de ikke retningen af valoriseringen eksplicit, men faktisk findes der eksempler i deres materiale på den her behandlede valorisering. Det vil typisk være negative valoriseringer, som man vil have sig frabedt, og dvs eksempler der ligger på linje med Henrik Lund eksemplet med 'Hil dig, frelser og forsoner'.

Pil Dahlerup (Dahlerup, 1970) behandlede uden hensyntagen til om det kvindelige stod som realplan eller billedplan, hvorledes metaforbrug i forbindelse med det kvindelige var stærkt ideologiserende, og i negativ retning. Men rent faktisk er halvdelen af hendes eksempler paralleller til mine, nemlig de af hendes eksempler, hvor det kvindelige er billedplan til et realplan om en smuk men passiv naturbeskrivelse. Et godt eksempel er hendes gennemgang af Johs. V Jensen: 'Hvor smiler fager den danske kyst' (Dahlerup, 1973).

Et andet eksempel, der også på sin vis er parallelt med eksemplet fra Henrik Lunds vægring ved at "misbruge" isfjeld og fjeld, er at finde i Susan Sontag's beskrivelse af de diskurser, der fandtes om tb og i vore dage findes om cancer (Sontag, (1977)78). I denne beskrivelse, - især i afsnittet sidst i bogen, specielt pp 84 ff – kommer hun ind på, hvad det betyder for diskursen om cancer, at den bruges i sin egenskab af 'master illness' som metafor til at beskrive de værste af samtidens problemer for at mobilisere indignation. Hun mener, at denne brug af cancer som metafor er stærkt belastende for cancerpatienter. Susan Sontag er ikke inde på, hvad hendes synspunkter har af implikationer for synet på metaforer. Men baggrunden for hendes afstandstagen fra metaforbruget er jo netop, at cancer tager farve af, hvilke sammenhænge cancer bruges i som metafor. Hun ønsker ikke cancer gjort endnu mere belastende – hun ønsker ikke cancer (yderligere) negativt valoriseret, og dermed er det en parallel til Henrik Lund eksemplet.

Jeg mener således, at virkningen også ses i mindre eentydige sammenhænge med et realplan som ikke på forhånd er så fastlåst i valorisering, nemlig fx i diskurser om køn (jf fodnoten om Pil Dahlerup ovenfor). I starten af den skrevne grønlandske litteratur findes sammenkoblingen af landskab og kvindelige ynder ikke, og kærlighedsdigte kommer stort set først med Fr. Nielsen i midten af det 20. årh. (Langgård, 2000), mens koblingen mellem den elskede kvinde og den grønlandske natur stort set først kommer med digteren (og

politikeren) Moses Olsen i den skrevne litteratur, dvs i digte, han digtede i 1960'erne. Det betyder, at sammenkoblingen hos ham ikke bygger videre på en tradition i den skrevne litteratur, og det betyder, at han skrev ind i en langt mindre traditionbunden valoriseringssammenhæng. Men alligevel kan han i sine digte skabe en stærk og eentydig valorisering digtinternt. Moses Olsen skabte i 60'erne i sine digte de etniske symboler, som stadig bruges, men han skrev også sin etnisk-nationale bevidsthed ind i sine kærlighedsdigte ved at bruge den grønlandske natur i billedplanet (Langgård, 1992). I et af digtene skildrer han den elskede kvinde ved en lang række naturbilleder. 7 linjer inde i det 17 linjer lange digt, hvor enhver modtager for længst har forstået, at intet kan være dejligere end den skildrede kvinde, kommer linjerne: *timit soorlu tuapaat qasaartut / mallit qaartagaat manissut / qaarajunneri iluserissut (dit legeme som rullestenene der er hvidskurede / som bølgerne har brudt hen over, glatte / og deres buede former smukke)*. Min påstand er, at stenene modtager mindst lige så megen blødhed fra kvinden, som de afgiver af rundhed mv. til kvinden.

Den endelige konklusion bliver, at relationen mellem comparatio og metafor ses som et spekter, og derfor kan sammenfattes som billedsprog, at billedsprog gennemsyrrer hele vort forhold til omverdenen ikke mindst som døde metaforer (og nedslidte comparationes), at der ved billedsprog skal etableres en forbindelse mellem billedsprog og realsprog og at den forbindelse resulterer i en bilateral valorisering (mere eller mindre udtalt alt efter hvor stærkt valoriseret hhv realplan og billedplan er på forhånd).

Referencer:

- Albeck, Ulla: Dansk Stilistik. Gyldendal. (1939)68.
- Albrechtsen, Ludvig: *Lyrisk der synges*. Berlingske Leksikon Bibliotek. Berlingske forlag. København. 1978.
- Balle, Holger: Til minde om Jonathan Petersen. IN: *Meddelelser om den Grønlandske Kirkesag*. Nr. 97. 1961.
- Balle, Nic. E: Grønlands store Digter Pastor Henrik Lund. Hans Indsats I Skole og Kirke. IN: *Meddelelser om Den grønlandske Kirkesag*, nr. 64. 1936.
- Black, Max: More about metaphor. In: Ortony (ed.): 1979, pp 19-43. 1979.
- Borup Jensen, Th: Hvad er en salme? Forsøg på en genrebestemmelse. IN: Borup Jensen & Bugge, 1972.
- Borup Jensen, Th. og K. E. Bugge (red): *Salmen som lovsang og litteratur*. Gyldendalske Boghandel. København. 1972.
- Brandt-Pedersen, Finn: *Tekstlæsning*. Gyldendal. (1967)72.
- Brandt-Pedersen, Finn og Anni Rønn-Poulsen: *Metodebogen*. Nøgleforlaget. 1980.
- Bredsdorff, Thomas: *Med andre ord. Om Henrik Nordbrandts poetiske sprog*. xxxx. 1996.
- Bredsdorff, Thomas: Forsvar for Aristoteles. In: (red.) Krogh Hansen & Holmgaard 1997.
- Dahlerup, Pil: At bedrive metafor. IN: *Vindrosen*, 1970.
- Dahlerup, Pil: *Litterære kønsroller*. Studierien. Udgivet af Dansklærerforeningen. Gyldendal. 1973.
- Elbek, Jørgen (ed): *Litterær kritik fra Anders Sørensen Vedel til Sophus Claussen*. Gyldendals Uglebøger. 1964.
- Grundtvig, N. F. S.: Billedsprogets sandhed og nødvendighed. (1824) 1964. In: Elbek, 1964.
- Hansen, Per Krogh & Jørgen Holmgaard: *Billedsprog*. Center for Æstetik og Logik. Medusa. Aalborg. 1997.
- Johansen, Jørgen Dines: Lighedens figurer. IN: (red.) Krogh Hansen & Holmgaard 1997.
- Korneliussen, Ole: *Putoq*. Atuakkiorfik. Nuuk. 1973.
- Lakoff, George and Mark Johson: *Metaphors We Live By*. The Univ. of Chicago Press. Chicago and London. 1980.
- Langgård, Karen: *Henrik Lunds verdslige digtning*. Ilisimatusarfik / Pilersuiffik. (1984)87.
- Langgård, Karen: *Studier i Moses Olsens forfatterskab*. Ilisimatusarfik. 1992.
- Langgård, Karen: Henrik Lunds brug af forlæg i sin religiøse digtning. IN: *Grønlandsk kultur- og samfundsforskning 94*. Atuakkiorfik / Ilisimatusarfik. 1994.
- Langgård, Karen: Den grønlandske salmetradition. IN: *Den grønlandske Kirkesag. Meddelelser nr. 134*. 1998.

Langgård, Karen: Påskesalmen i den grønlandske salmetradition. In: *Tværnordisk forskningsprojekt: Lutherske predikotradition i nordisk evangelisk kristenbet.* Under udgivelse.

Lauritsen, Kristian: Salmesangen i Grønland. IN: *Hymnologiske Meddelelser.* 1976.

Nielsen, Frederik: Tugsiutivut. IN: *Naalunaarutit.* 1936.

Nøjgaard, Morten: Det litterære værk. Odense 1993.

ODS (Ordbog over det danske sprog) bd. 7 (1925)1981. København.

ODS (Ordbog over det danske sprog) bd. 17 (1937) 1982. København.

Ortony, Andrews (ed.): *Metaphor and Thought.* Cambridge University Press. 1979.

Petersen, Jonathan (red): *Erinarsuutit I.* Nuuk 1908.

Petersen, Jonathan (red): *Erinarsuutit V.* Nuuk. 1934

Richards, I A: *The Philosophy of Rhetoric.* London. 1936.

Schjørring, Jens Holger: *Grundtvigs billedsprog – og den kirkelige anskuelse.* Anis. 1995.

Searle, John R.: Metaphor. In: Ortony (ed.), pp 92-123. 1979.

Sontag, Susan: *Illness as Metaphor.* Farar, Straus and Giroux, New York. (1977)78.

Tapii: *Tugsiutit ilagît kalâtdlit nålagiane igdlunilo atuagagssaisa tapê.* København 1937. (Salmebogstillæg)

Tussiutit 1907: *Tugsiutit ilagît kalâtdlit nålagiane igdlunilo atuagagssait.* København 1907. (Salmebog)

Tussiutit 1971: *Tugsiutit ilagît kalâtdlit atuagassait.* 1971. (Salmebog)

Karen Langgård er lektor, cand.mag. i latin og eskimologi (lingvistisk retning) på Institut for Grønlandsk, Ilisimatusarfik, Grønlands Universitet, i Nuuk. Hun underviser i grønlandsk litteratur (teksthistorisk og med postkolonial vinkel). Syntaks. Tosprogssituationen og grønlandsk sprog-politik. Hun forsker især i den grønlandske teksthistorie fra de tidligste salmer fra 1700-tallet og Atuagagdliutit 1861, samt skønlitteraturen fra den spæde start og frem til nutiden. Inden for de deskriptive sprogvidenskabelige discipliner: syntaks (specielt incorporation). Inden for sociolingvistik: tosprøgs-situationen og sprogpolitik.

Salmelitteratur i Danmark efter årtusindskiftet –

2000-2005

Af Jørgen Kjærgaard

Tilføjelser til listen i nr. 1/2006

2001

24 julesalmer og sange. Kobbertryk af 24 danske grafikere. Henrik Bøegh (red). Landsforeningens Forlag 2001.
Kommentar af Margrete Auken.

2002

Helle Krogh Madsen og John Rydahl: **Tegn og syng en salme.** Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 2002. + CD
11 kendte salmer med pædagogiske opgaver + CD (46 s.)

2003

Carsten Bach-Nielsen: **Kingo CCC.** Forlaget Anis, København 2003
Teologiske, kirke- og kunsthistoriske essays over Kingos salmedigtning. (128 s.)

Carsten Morsbøl: **Gospel for godtfolk.** Kurer-Forlag 2003.
Gospelsangen historie. (217 s.)

2004

De små synger salmer. Christel Amundsen (red.) Forlaget Høst & Søn
2004.

66 salmer inddelt efter højtider og temaer. (112 s.)

2005

Kristina Holgersen og Thorstein Thomsen: **Sange til himlen.** Forlaget Dansk Sang 2005.
Åndelige sange med rytmisk drive til de 7-12-årige. (16 s.)

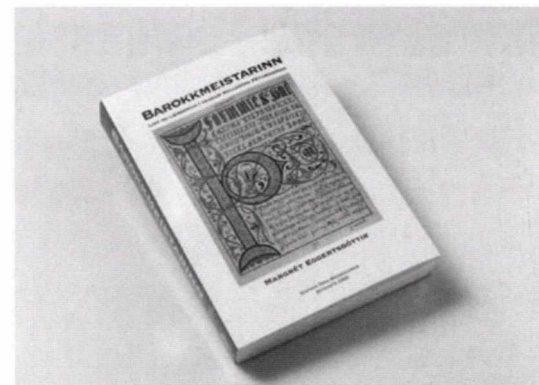
Anmeldelse

Ny islandsk disputats om Hallgrímur
Péturssons forfatterskab

Af Einar Sigurbjörnsson

Margrét Eggertsdóttir: *Barokkmeistarinn. List og lærdómur í verkum Hallgríms Péturssonar*. (474 s.; udg. Stofnun Árna Magnússonar, Reykjavík).

Den 14. oktober 2005 forsvarede Margrét Eggertsdóttir sin disputats om den islandske salmedigter Hallgrímur Pétursson (1614-1674): *Barokkmeistarinn. List og lærdómur í verkum Hallgríms Péturssonar* – Barokmesteren. Kunst og lærdom i Hallgrímur Péturssons værker. Den handler som undertitlen beskriver om Hallgrímur Péturssons arbejde som digter. Hallgrímur Pétursson er mest kendt for sine Passionssalmer der udkom første gang i 1666 og siden har været udgivet regelmæssigt og stadigvæk anses for at være et af de mest fremragende arbejder inden for islandsk litteratur. Hallgrímur Pétursson regnes også for en af Islands største digtere, ikke alene på grund af Passionssalmerne men også på grund af hans andre værker, både religiøse og verdslige. Hallgrímurs Passionssalmer er udkommet i både dansk og norsk oversættelse og desuden er de blevet oversat til engelsk, tysk, italiensk og ungarsk. Han har to salmer med i den nye danske salmebog.

Hallgrímur Pétursson har været genstand for forskning, og bl. a. udgav den danske præst Arne Møller en studie om Hallgrímur Pétursson i 1922: *Hallgrímur Péturssons Passionssalmer. En Studie over islandsk Salmedigtning fra de 16. og 17. Aarhundrede*. Møller viste i sin studie, hvordan Hallgrímur i sine Passionssalmer var afhængig af udenlandsk andagts-litteratur, først og fremmest Martin Mollers *Soliloquia de Passione Jesu Christi* 1587 der udkom i islandsk oversættelse 1599 og var meget populær i landet. Trods det har de fleste forskere beskæftiget sig mindre med at behandle Hallgrímur ud fra de litterære og teologiske strømninger, der rådede i hans samtid, men mere været optaget af personen Hallgrímur og hvad der foranledigede ham til at sætte sig ned og digte Passionssalmerne. Det nye og virkelig interessante ved Margréts disputats er, at hun beskriver, hvordan Hallgrímurs forfatterskab ligger på linje med det som var det gængse på hans tid i nabolandene og at Hallgrímur var meget bevidst om sig selv og sin rolle som poet. Det lykkes Margrét Eggertsdóttir at placere Hallgrímur inden for barokken og vise, hvordan Hallgrímur, en præst i en afsides del af det dansk-norske monarki, er godt belæst og studeret i sin tids kunstneriske og teologiske litteratur. Det er desto mere

interessant med tanke på at Hallgrímur ikke var en lærd mand. Han studerede i Vor Frue skole i København, men afsluttede aldrig studentereksamen eftersom han forelskede sig i en kvinde som var blandt de frikøbte slaver fra Algeriet og flere år ældre end ham. Han rejste med hende til Island, og de fik et barn. Heldigvis for dem viste det sig, at kvindens mand var død, inden de to kom sammen. Skálholtbiskoppen, den lærde Brynjólfur Sveinsson, som havde beskyttet Hallgrímur under hans besøg i København, fortsatte med at beskytte ham og hans hustru og så til, at Hallgrímur fik præsteembede. Margréts tese er, at Brynjólfur var bevidst om Hallgrímurs evne som poet og derfor ikke bare forsynede ham med embede, men også med bøger og andet materiale, hvilket gjorde det muligt for Hallgrímur at udvikle sig og modne som poet. Det lykkedes ham så at Hallgrímurs forfatter-skab falder helt i tråd med det, som forekommer blandt poeter og digtere i nabolandene. Dermed placerer Margrét Eggertsdóttir Hallgrímur i en fælles europæisk sammenhæng, hvilket sætter ham og hans poesi i et nyt lys. Som digter af religiøse og verdslige digte og forfatter til nogle få prosastykker er Hallgrímur Pétursson helt på linje med det som sker i nabolandene. Margrét Eggertsdóttir argumenterer for sin tese på en meget troværdig måde. Hun er meget vel belæst i forskningen af 1600-tallets litteratur, og hendes diskussion af begrebet barok i litterær forskning er meget overbevisende. Hun viser både svagheden og styrken i at bruge begrebet i forskningen. Styrken er, at man ser, hvor Hallgrímur er aktuel i 1600-tallets litterære virksomhed og hans forfatterskab helt på linje med det, som digtere gjorde i hans dage. Svagheden er måske først og fremmest den, at en etiket som barok kan skjule at Hallgrímur behandler sine religiøse og teologiske motiver på klassisk vis og at motiver og

metaforer, som forekommer i hans forfatterskab, ikke bare er barokbegreb, men klassiske, kristelige begreber, som forekommer i teologisk litteratur og andagtslitteratur til alle tider. Margrét er sig dette bevidst og diskuterer begrebet meget objektivt. Af den årsag kan hun kritiseres for at være for forsigtig i sine konklusioner. Jeg tror derimod, at dette viser hendes bevidsthed om, at det som karakteriserer en litterær strøm også reflekterer klassiske teologiske begreber, som transcenderer både tids- og kirkegrænser.

Margrét Eggertsdóttirs disputats er derfor både et fremragende arbejde inden for litteratur-forskningen, og et arbejde der fremmer dialogen mellem teologi og litteraturforskning.

Forfattere

Prófessor, deildarforseti, teol. dr. Einar Sigurbjörnsson,
Nedstabergr 8
IS-111 Reykjavík
eisig@hi.is

Fræðimaður, dr. phil. Margrét Eggertsdóttir
Stofnun Árna Magnússonur
Árnagurði v/ Suðurgötu
IS-101 Reykjavík
megg@hi.is

Lektor, prorektor, cand. mag. Karen Langgård
Postboks 279
DK-3900 Nuuk
kala@ilisimatusarfik.gl

Sognepræst, cand. theol. Jørgen Kjærgaard
Præstegårdsvej 8
DK-7770 Vestervig
jkj@km.dk

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Lektor, dr. phil. Steffen Arndal, Campusvej 55, 5230 Odense M. Tlf.: (+45) 65 50 32 18. arndal@litcul.sdu.dk
Provst, adj. professor ph.d. Peter Balslev-Clausen, formand, Ahlmanns Allé 14, DK-2900 Hellerup. Tlf.: (+45) 39 62 79 27. pbcc@teol.ku.dk
Rektor Eberhard Harbsmeier, Kirkeallé 2, DK-6240 Løgumkloster. Tlf.: (+45) 74 74 55 99. ebh@km.dk
Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, kasserer, Caroline Amalievej 27, DK-2800 Lyngby. Tlf.: (+45) 45 88 48 65. vlv@teol.ku.dk
Sognepræst, cand. theol. Jens Lyster, næstformand, Notmark 4, DK-6440 Augustenborg. Tlf.: (+45) 74 47 31 44. jbly@km.dk
Sognepræst cand. theol. Ove Paulsen, redaktør, Tofthøjvej 37, DK-9280 Storvorde. Tlf.: (+45) 98 31 84 70. opa@km.dk
Professor em., teol. dr. & fil. dr. Sven-Åke Selander, repræsentant for NORDHYMN, V. Häggviksvägen 17, SE-236 32 Höllviken, Sverige. Tlf. +46 40 453577. teol-sas@cassandra.net.lu.se

Styringsgruppe for Nordisk Institut for Hymnologi (NORDHYMN):

Professor em., teol. dr. & fil. dr. Karl-Johan Hansson, Krubbvägen 1 E 10, FI-652 30 Vasa, Finland. Tlf.: +358 6 321 6421. khansson@abo.fi
Førsteamanuensis, cand. phil. Sigvald Tveit, Postboks 1017, NO-0315 Oslo, Norge. Tlf.: +47 92 04 24 72. sigvald.tveit@imv.uio.no
Professor, dr. theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, Egernevej 43, DK-2000 Frederiksberg. Tlf.: (+45) 38 34 99 72. skp@teol.ku.dk
Professor, fil. dr. & teol. dr. Pétur Pétursson, Hjardarhaga 11, IS-107 Reykjavík, Island. Tlf.: +354 562 9009. petp@hi.is
Professor em., teol. dr. fil. dr. Sven-Åke Selander, formand, V. Häggviksvägen 17, SE-236 32 Höllviken, Sverige. Tlf. +46 40 453577. teol-sas@cassandra.net.lu.se
Sekretær: Vagner Lund, Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN, Det teologiske Fakultet, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K. vlv@teol.dk

Redaktørens referencegruppe:

Lektor, dr. phil. Steffen Arndal (litteratur), Campusvej 55, DK-5230 Odense M. Tlf.: (+45) 65 50 32 18.

arndal@litcul.sdu.dk

Organist Ole Brinth (musik), Lysestøbervej 7, DK-6070 Christiansfeld. Tlf.: (+45) 74 56 03 73. organist.hhk@mail.dk

Domorganist Birgitte Ebert (musik), Hømvej 4, Høm, DK-6760 Ribe. Tlf.: (+45) 75 42 06 19. beb@km.dk

Rektor Eberhard Harbsmeier (sekretariat), Kirkeallé 2, DK-6240 Løgumkloster. Tlf.: (+45) 74 74 58 81. ebh@km.dk

Sognepræst, cand. theol. Jørgen Kjærgaard (teologi), Præstegårdsvej 8, DK-7770 Vestervig. Tlf.: (+45) 97 94 11 12.

jkj@km.dk

Sognepræst, cand. theol. Jens Lyster (teologi), Notmark 4, DK-6440 Augustenborg. Tlf.: (+45) 74 47 31 44. jbly@km.dk

Docent, fil. dr. Inger Selander (litteratur), Runslingan 18 B, SE-224 77 Lund. Tlf.: (+46) 46-151729.

inger.selander@litt.lu.se

Nordisk referencegruppe:

MuL, teol. dr. Anna Maria Böckerman-Peitsalo (FI), N. Heikelv. 21 B, FI-027 00 Grankulla. Tlf.: (+358) 41 501 6016.

ambockerman@macmail.com

Teol. dr. Anna Jönsson Evertsson (SE), Råstenvägen 8, SE-291 73 Önnestad. Tlf.: (+46) 44-76967.

anna.evertsson@hem.utfors.se

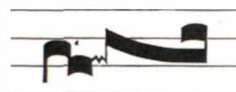
Fagkonsulent, koncertorganist David Scott Hamnes (NO), Liturgisk senter, Erkebispegården, NO-7013 Trondheim.

Tlf.: (+47) 91 33 30 608. david.scott.hamnes@kirken.no

Professor, teol. dr. Einar Sigurbjörnsson (IS), Nedstaberg 8, IS-111 Reykjavík. (+354) 45 68 211. eisig@hi.is

Professor, dr. Erkki Tuppurainen (FI), Retkeilijäntie 14 C 1, FI-702 00 Kuopio. Tlf.: (+358) 40 529 1370

erkki.tuppurainen@fimnet.fi

Indholdsfortegnelse

EINAR SIGURBJÖRNSSON
MARGRÉT EGGERTSDÓTTIR
KAREN LANGGÅRD
EINAR SIGURBJÖRNSSON

Heyr, himnasmiður
Barokken i islandsk salmedigtning
Jonathan Petersen og Grundtvig
ANMELDELSE: Ny islandsk disputats om
Hallgrímur Péturssons forfatterskab

Årsabonnement: **275.-**

ISSN 1901-5976

Udgives af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi